

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนโนนสีดาวิทยานันท์ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำเสนอตามขั้นตอนดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับโครงการและการประเมินโครงการ
  - 1.1 ความหมายของการประเมินโครงการ
  - 1.2 ความมุ่งหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการ
  - 1.3 ประเภทของการประเมินโครงการ
  - 1.4 รูปแบบของการประเมินโครงการ
  - 1.5 ประโยชน์ของการประเมินโครงการ
  - 1.6 การประเมินโครงการตามรูปแบบจำลองซิป (CIPP Model)
2. หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
  - 2.1 ความหมายของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
  - 2.2 โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
  - 2.3 แนวคิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
  - 2.4 องค์ประกอบสำคัญของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
  - 2.5 ประโยชน์ของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
  - 3.1 งานวิจัยในประเทศ
  - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับโครงการและการประเมินโครงการ

1. ความหมายของการประเมินโครงการ

ได้มีผู้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้หลายท่านดังนี้

ศุภชัย ยาวะประภาษ (2547 : 380) ให้ความหมายโครงการว่า หมายถึง กิจกรรมพื้นฐานที่กำหนดขึ้นเพื่อนำเอาวัตถุประสงค์ของหน่วยงานหรือองค์กรไปปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้แน่นอน

สุวิมล ตรีภานันท์ (2547 : 2) ให้ความหมายว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถใช้ในการพิจารณาการดำเนินงานซึ่งจะทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้อย่างทันท่วงที ในทางตรงกันข้ามผลการประเมินจะไม่เกิดประโยชน์เท่าที่ควร หากผลนั้นไม่สามารถใช้ในเวลาที่เหมาะสม

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2548 : 85) กล่าวว่า เป็นการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือการประเมินเป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งสารสนเทศสำหรับตัดสินคุณค่า

พิสนุ พงศ์ศรี (2550 : 4) ได้ให้ความหมายของการประเมินไว้ว่า เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับ เกณฑ์ที่กำหนดไว้

จิระศักดิ์ สารรัตน์ (2551 : 8 – 9) ได้กล่าวถึงความหมายของการประเมินโครงการ ว่า การประเมินโครงการเป็นการประเมินที่ซับซ้อน จะต้องมีความละเอียด มีทักษะกว้างว่าจะทำการประเมินจุดใด และในรูปแบบใด และการประเมินโครงการจะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าจะประเมินอะไร การหาข้อมูลเป็นสิ่งจำเป็นในการประเมินโครงการ การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อกำหนดเกณฑ์ และกำหนดเครื่องมือในการประเมินต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ การวิเคราะห์ผล ของการประเมินจะต้องทำอย่างระมัดระวัง และมีความเที่ยงตรง เพื่อพิจารณาปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงโครงการให้เหมาะสมต่อไป

เชาว์ อินโย (2553 : 4) ได้ให้ความหมายของ การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าโดยการค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบมาประกอบการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ

จากคำจำกัดความเบื้องต้นนี้อาจกล่าวได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมสารสนเทศโดยมีการรวบรวมข้อมูลและวิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบระเบียบ เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ว่าการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่โดยนำผลที่ได้มาพิจารณาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ แผนที่กำหนดไว้ ผลที่ได้จากการประเมินนี้จะสามารถชี้ให้เห็นถึงระดับความสำเร็จ ความผิดพลาด ปัญหาอุปสรรค ผลกระทบต่อโครงการในอันที่จะนำไปปรับปรุงการดำเนินงานตามแผนงานโครงการให้มีประสิทธิภาพต่อไป

2. ความมุ่งหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการที่ถูกต้องอย่างเป็นระบบนับวันจะมีความสำคัญมากขึ้นทุกที ทั้งนี้เพราะโครงการในระดับต่าง ๆ ผู้บริหารต่างก็ให้ความสนใจกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และความสำเร็จของโครงการซึ่งต้องอาศัยการประเมินโครงการที่ถูกต้องมากกว่าความคิดเห็นส่วนบุคคล การประเมินโครงการเป็นหนึ่งในวิธีการต่าง ๆ แก่ผู้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการ มีผู้แสดงความเห็นเกี่ยวกับความมุ่งหมายและความสำคัญของโครงการสรุปได้ดังนี้

ถวัลย์ มาศจรัส และชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2547 : 200-201) สรุปว่าการประเมินโครงการมีความสำคัญ 7 ประการ ดังนี้

1. สร้างสรรค์แผนและโครงการที่มีคุณภาพ แผนและโครงการต่าง ๆ มีจำนวนมากหากนำมาปฏิบัติทุกแผนและโครงการ คงจำกันไม่ไหว ไม่ทันเวลา จึงต้องมีการกลั่นกรองแผนและโครงการที่มีอยู่ที่พอทำได้ การประเมินจะมีความสำคัญมากที่จะช่วยให้เกิดการวิเคราะห์ตัดสินใจในความเป็นไปได้ของแผนและโครงการ ทำให้ได้แผนและโครงการที่มีคุณภาพเมื่อดำเนินการแล้วเกิดประโยชน์คุ้มค่า

2. ป้องกัน แก้ไขปัญหาอุปสรรคได้ดี เมื่อเริ่มต้นแผน/โครงการ หากมีการประเมินสภาพปัญหาที่อาจเป็นข้อจำกัดของการทำงานจะทำให้คาดการณ์ได้ว่าปัญหาอุปสรรคใดอาจเกิดขึ้นได้ ทำให้สามารถหาแนวทางที่จะป้องกันไม่ให้ปัญหานั้นเกิดขึ้น และในระหว่างที่ปฏิบัติงานตามแผน หากมีการประเมินอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ทราบผลสำเร็จและความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ในทุกขั้นตอน ทำให้ทราบว่ามียะไร สิ่งใดเกิดขึ้น เกิดขึ้นเพราะเหตุใด ผู้รับผิดชอบสามารถนำสิ่งที่เป็นผลสำเร็จเป็นสิ่งที่ดีไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการทำงานต่อไป และสิ่งใดที่เป็นปัญหาหรือสิ่งใดไม่มี ผู้รับผิดชอบก็สามารถที่จะขจัดหรือหาแนวทางแก้ไข เพื่อให้แผนและโครงการดำเนินไปสู่เป้าหมายอย่างราบรื่นและเกิดผลดี

3. บริหารงานอย่างมีคุณภาพการประเมินทำให้ผู้บริหารทราบข้อมูลต่างๆ ของการทำงานกับข้อมูลที่เป็นผลสำเร็จและความล้มเหลว ข้อมูลที่เป็นส่วนเสริมงานและส่วนผลักดันให้งานตกต่ำ ทำให้ผู้บริหารสามารถพิจารณาใคร่ครวญตัดสินใจสั่งการในการดำเนินงานได้อย่างถูกต้องเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงาน

4. ใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์อย่างประหยัด กระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพมุ่งหวังที่จะใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า มีผลงานที่ออกมาได้ผลมากกว่าทรัพยากรที่ลงทุนไป การประเมินช่วยให้ทราบว่าแผนและโครงการนั้น ใช้ทรัพยากรไปมากน้อยเท่าไร และผลงานที่ออกมาที่มีปริมาณคุณค่ามากน้อยเพียงไร คุ้มค่าต่อการลงทุนหรือไม่ และสมควรที่จะทำต่อไปหรือไม่

5. ทำให้ทราบผลการปฏิบัติงาน งานทุกชนิดเมื่อได้ไปแล้วผู้ปฏิบัติทุกคนย่อมต้องการที่จะทราบผลการทำงาานนั้นต้องการทราบความก้าวหน้างานที่ได้ทำไปแล้วมีสิ่งใดที่เพิ่มขึ้นมาตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่ และเมื่อสิ้นสุดการทำงานแล้วผลลัพธ์ที่ออกมาเป็นอย่างไร มีผลดี สัมฤทธิ์ผล มีปริมาณมากพอกับสิ่งที่ป้อนเข้าไปหรือไม่ การประเมินจะช่วยให้ทราบถึงผลการปฏิบัติงาน เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงใหม่ให้ดีกว่าเดิม

6. ก่อให้เกิดการพัฒนา การพัฒนาถือได้ว่าเป็นการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าให้แก่องค์กร บุคคล และสังคม แผนและโครงการเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ นั้นมุ่งที่จะให้เกิดการพัฒนาต่อองค์กร ต่อบุคคลและสังคมทั้งนั้น การประเมินแผนและโครงการจะช่วยให้เกิดการวิเคราะห์พิจารณาแนวทางการพัฒนาที่ดี และเมื่อทำแผนและโครงการแล้วมีสิ่งใดที่ต้องได้รับการพัฒนาที่ดีที่สุด ซึ่งก็ต้องอาศัยการประเมินที่มีคุณภาพ

7. ผลการรายงานน่าเชื่อถือ การรายงานการประเมินแผนและโครงการ เป็นภาระหน้าที่อย่างหนึ่งของผู้รับผิดชอบงานที่ต้องทำให้ผู้รับผิดชอบหน่วยเหนือทราบ เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนต่อไป รายงานที่น่าเชื่อถือ มีเหตุมีผล จึงจะสามารถชี้แจง จูงใจให้แผนและโครงการกระทำต่อไปได้รับการสนับสนุน การที่จะทำให้รายงานแผนและโครงการถูกต้องน่าเชื่อถือได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยการประเมินเข้ามาช่วย เพื่อให้ได้ข้อมูลมาวิเคราะห์ตัดสินใจ คุณค่าของงาน ที่กระทำลงไปว่าดีหรือไม่อย่างไร อันจะทำให้ผู้รับผิดชอบระดับสูงพิจารณาตัดสินใจสนับสนุนแผนและโครงการนั้นต่อไป

พิสนุ พองศรี (2550 : 36) ได้กล่าวว่าความสำคัญของโครงการต้องทำเป็นระบบ ซึ่งมีความสำคัญ และจะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ดังนี้

1. เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้
2. ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่อง สอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผลได้
3. ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ให้กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน
4. ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอน และมีคุณภาพที่ดี ทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

จิระศักดิ์ สารรัตน์ (2551 : 7 – 8) กล่าวว่า การประเมินโครงการทางการศึกษามีความสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ช่วยชี้ให้เห็นว่าจุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสมเป็นไปได้เพียงใด
2. ทำให้ทราบว่า การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่
3. กระตุ้นให้มีการเร่งรัดปรับปรุงการดำเนินงาน
4. ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
5. ช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ
6. ช่วยให้ข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้บริหารในด้านการดำเนินงาน
7. ใช้เป็นแนวทางกำหนดวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมในครั้งต่อ ๆ ไป

เชาว์ อินโย (2553 : 12) ได้อธิบายถึง ความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งยังเป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อตัดสินความสำเร็จของโครงการอีกด้วย การประเมินโครงการเป็นการดำเนินงานที่ไม่ใช้ความพยายามในการสร้างทฤษฎีหรือพัฒนาองค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์ การประเมินโครงการที่นำมาใช้ในทางสังคมศาสตร์นั้นเป็นการเตรียมสารสนเทศเพื่อใช้ในการปรับปรุงโครงการทางสังคม เหตุผลประการสำคัญที่จำเป็นต้องประเมินโครงการก็คือ มีทางเลือกในการดำเนินโครงการได้มากมายที่จะทำให้การดำเนินงานโครงการมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องประเมินโครงการว่า ประสบความสำเร็จหรือไม่

มิตเซล (Mitzel, 1982 : 594-595) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีความมุ่งหมายที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. เพื่อแสดงถึงการพิจารณาถึงคุณค่าของโครงการ
2. เพื่อให้ผู้ตัดสินใจมีการตัดสินใจที่ถูกต้องขึ้น
3. เพื่อการบริการข้อมูลแก่ฝ่ายการเมืองเพื่อใช้ในการกำหนดนโยบาย

รอสซี่ และฟรีแมน (Rossi and Freeman, 1982 : 15) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีความมุ่งหมายตามเหตุผลดังนี้

1. เพื่อพิจารณาถึงคุณค่าและการคาดคะเนถึงคุณประโยชน์ของโครงการ
2. เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารของโครงการ
3. เพื่อเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานโครงการ
4. เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อดีและข้อเสียจากการดำเนินงานของโครงการเพื่อ

เป็นการตัดสินใจในการสนับสนุนโครงการเพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้มากน้อยเพียงใด

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ทำให้สรุปความมุ่งหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการอย่างมีระบบสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น กำหนดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด มีส่วนสำคัญในการควบคุมคุณภาพของงาน ช่วยในการตัดสินใจการบริหารโครงการ และคงไว้ซึ่งคุณภาพและมาตรฐานในการดำเนินงาน ตลอดจนความรับผิดชอบของหน่วยงาน

3. ประเภทของการประเมินโครงการ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544 : 93 - 94) ได้แบ่งการประเมินโครงการไว้หลายประเภท ดังนี้

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนา เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินขณะโครงการหรือกิจกรรมนั้น กำลังดำเนินการอยู่ สามารถนำผลการประเมินไปปรับปรุงดำเนินงานให้ดีขึ้นอย่างทันทีทันใด และการประเมินเพื่อตัดสินผล (Summative Evaluation) เป็นการประเมิน เพื่อบ่งชี้ระดับผลสัมฤทธิ์ผลของงานหรือโครงการ เป็นการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการแล้ว

2. แบ่งตามหลักยึดการประเมิน แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การประเมินที่ยึดเป้าหมายของโครงการหรืองานที่เป็นเกณฑ์ เรียกว่า Goal Based Evaluation การประเมินตามแนวทางที่ผู้ประเมินไม่จำเป็นต้องทราบเป้าหมายของโครงการ (Goal free) เป็นการประเมินผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นโดยตรงและผลโดยอ้อมของโครงการ ตลอดจนการประเมินผลกระทบในทางบวกและทางลบของโครงการ

3. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน แบ่งเป็น 3 ระยะ การประเมินก่อนนำโครงการไปปฏิบัติ (Intrinsic Evaluation) โดยเฉพาะการวิเคราะห์ความเหมาะสมของแผนงานโครงการก่อนเสมอเพื่อขออนุมัติให้ดำเนินกระบวนการหรือโครงการ (Project Appraisal or Analysis) เพื่อพิจารณาความก้าวหน้าของโครงการ ผลการประเมินระยะนี้เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงดำเนินงาน และระยะสุดท้าย คือ การประเมินเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ เป็นการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมด เมื่อสิ้นสุดโครงการ และหลังสิ้นสุดโครงการระยะหนึ่ง กระบวนการประเมินหลังโครงการสิ้นสุดไประยะหนึ่งเรียกว่า กระบวนการติดตามผล (Follow up Study)

สมคิด พรหมจักษ์ (2550 : 30-33) ได้แบ่งประเภทของการประเมินออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะเกณฑ์ลำดับเวลาของการบริหารโครงการแบ่งการประเมินออกเป็น

3 ระยะ คือ

1.1 การประเมินก่อนเริ่มดำเนินการ การประเมินระยะนี้อยู่ในขั้นการวางแผนโครงการ การประเมินก่อนเริ่มโครงการอาจทำได้ 2 ลักษณะ คือ

1.1.1 การศึกษาสภาพความเป็นไปได้ในการทำโครงการ กล่าวคือ ต้องการจะตอบคำถามว่าควรเริ่มโครงการนี้หรือไม่ โครงการที่จัดทำมุ่งแก้ปัญหาสำคัญหรือไม่ มีทรัพยากรทั้งด้านบุคลากร การเงินหรืองบประมาณ วัสดุครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ ตลอดจนระบบการจัดการพร้อมที่จะทำโครงการหรือไม่

1.1.2 การประเมินร่างโครงการหรือมักเรียกว่าการวิเคราะห์โครงการ การประเมินในระยะนี้ คือ การพยายามตอบคำถามว่าแผนงานหรือโครงการที่เสนอมามีเหมาะสมหรือไม่ควรปรับปรุงแก้ไขตรงไหนบ้างถ้าไม่มีข้อแก้ไขก็ควรอนุมัติให้ดำเนินการต่อไป

1.2 การประเมินโครงการ ขณะดำเนินการประเมินในขั้นนี้เป็นการประเมินความก้าวหน้าของโครงการ เพื่อศึกษาว่ามีปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานในแต่ละช่วงหรือไม่ จะต้องแก้ไขอย่างไร โดยเฉพาะในการดำเนินงานช่วงต่อไปของโครงการ จัดเป็นการประเมินเพื่อการปรับปรุงโครงการ

1.3 การประเมินโครงการเป็นการประเมินโครงการเพื่อรวมสรุปว่า เมื่อได้ดำเนินงานโครงการสิ้นสุดลงแล้ว ได้รับความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด ตลอดจนเป็นการติดตามตรวจสอบผลกระทบของโครงการ

2. ลักษณะเกณฑ์การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการแบ่งออกเป็น 2

ประเภท คือ

2.1 การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ เป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการ การประเมินประเภทนี้จะต้องจัดทำขณะที่โครงการดำเนินการอยู่ ซึ่งเป็นการประเมินตามกิจกรรมของโครงการที่อาจกำหนดไว้ในรูปของแผนภูมิ PERT (PERT: Program Evaluation and Review Technique) หรือซีพีเอ็ม (CPM: Critical Path Model)

2.2 การประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการเป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบว่า

โครงการประสบความสำเร็จ ตามวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลการประเมินจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจว่า ควรยุติโครงการ หรือควรจะดำเนินงานโครงการต่อไป โดยไม่ต้องปรับขยายบางส่วนก่อนดำเนินการต่อไป หรือปรับเปลี่ยนสภาพโครงการเป็นส่วนหนึ่งของงานประจำ ในการประเมินผลสัมฤทธิ์ของโครงการว่าสามารถเป็นไปตามวัตถุประสงค์เป้าหมายของโครงการนั้น การประเมินจำเป็นต้องครอบคลุมทุกขั้นตอนตลอดโครงการจากสิ่งที่ป้อนเข้า กระบวนการ ผลกระทบภายใน (ผลลัพธ์) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบภายนอก ดังนั้น การประเมินผลโครงการจึงต้องครอบคลุม 4 ประเด็น คือ การประเมินด้านบริบท (Context) การประเมินสิ่งป้อนเข้า (Input) การประเมินกระบวนการ (Process) การประเมินผลผลิต (Product)

2.2.1 การประเมินสิ่งที่ป้อนเข้า (Input Evaluation) สิ่งที่ป้อนเข้า หมายถึง ทรัพยากร (Resource) ที่ใช้ในโครงการ ทั้งบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ กิจกรรมต่าง ๆ ที่โครงการดำเนินการไปเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้น การประเมินสิ่งที่ป้อนเข้า จึงหมายถึง การหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

2.2.2 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) หมายถึง การประเมินผล การปฏิบัติงานเปรียบเทียบกับแผนปฏิบัติงานของโครงการ

3. ลักษณะเกณฑ์ของสิ่งที่ถูกประเมิน แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ

3.1 ประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมินที่เกี่ยวกับนโยบาย เป้าหมาย แรงกดดันทางเศรษฐกิจและสังคม ความต้องการของบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ตลอดจนแรงกดดันทางการเมืองที่มีต่อโครงการนั้น

3.2 การประเมินปัจจัยนำเข้าหรือตัวป้อน (Input Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อมุ่งเน้นว่ามีปัจจัยพร้อมที่จะดำเนินงานโครงการหรือไม่ ซึ่งคล้ายกับการประเมินข้อ 1.1

3.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินโครงการขณะดำเนินการอันเป็นการประเมินผลโครงการในเชิงความก้าวหน้าของโครงการหรือการประเมินเพื่อปรับปรุงโครงการซึ่งคล้ายกับการประเมินข้อ 1.2 และ ข้อ 2.1

3.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินโครงการหลังจากการดำเนินงานสิ้นสุดลงนอกจากการแบ่งประเภทของการประเมินโครงการดังกล่าวมาแล้ว การประเมินยังอาจแบ่งออกได้อีก 3 ประเภท โดยยึดช่วงระยะเวลาที่ทำการประเมิน ดังนี้

3.4.1 การประเมินก่อนดำเนินโครงการ (Ex-ante or Pre Evaluation) การประเมินแบบนี้เป็นการประเมินความเป็นไปได้ของแผนโครงการ เป็นขั้นของการตัดสินใจว่าควรจะดำเนินแผนโครงการหรือไม่

3.4.2 การประเมินระหว่างดำเนินแผนโครงการ (On-going or Operational Evaluation) การประเมินแบบนี้เป็นการประเมินขณะที่มีการดำเนินงานเพื่อหาจุดเด่น จุดด้อย ความเหมาะสมของวิธีดำเนินงาน ความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรค ที่มีเพื่อพิจารณาหาทางแก้ไขปรับปรุงให้แผนโครงการดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้

3.4.3 การประเมินหลังแผนโครงการเสร็จสิ้นแล้ว (Ex-post or Completed Evaluation) การประเมินแบบนี้เป็นการประเมินผลรวมทั้งแผนโครงการว่าดำเนินงานไปนั้นเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด ผลกระทบของแผนโครงการเป็นอย่างไร

สตัฟเฟิลบีม และเวบสเตอร์ (Stufflebeam and Webster. 2002 : 5 - 20) อธิบายว่า โดยปกติมนุษย์จะประเมินการกระทำและประสบการณ์ในอดีตเพื่อรักษาไว้ซึ่งการกระทำที่ดีหรือเพื่อให้ได้รับความพอใจยิ่งขึ้นโดยการปรับปรุงการกระทำในอนาคตให้ดีขึ้นการประเมินในที่นี้ หมายถึง การพิจารณา และการตัดสินใจเกี่ยวกับคุณค่า ความสำคัญ ปริมาณ ระดับ หรือสภาพของบางสิ่งบางอย่าง ได้จำแนกประเภทของการประเมินเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินที่เทียบกัน (Postcode Evaluation) ได้แก่ การประเมินผลให้คุณค่าทางบวกหรือลบต่อวัตถุประสงค์หรือเรื่องที่ศึกษา โดยไม่คล้องจองกับคุณค่าที่แท้จริงของเรื่องนั้นแบ่งเป็น 2 ประเภทย่อย ๆ ได้แก่ แบบที่ถูกการเมืองควบคุม (ประเมินเพื่อรับเพิ่มหรือรักษาอิทธิพล อำนาจหรือเงินตรา) และแบบที่เกี่ยวข้องกับการเมือง (ประเมินเพื่อให้เกิดภาพพจน์ที่ดีต่อเรื่องนั้น)

2. การประเมินกึ่งจริง (Quasi Evaluation) ได้แก่ การประเมินที่อาศัยคำถามที่เฉพาะเจาะจง วิธีการประเมินมีระบบพอสมควร แต่อาจไม่ได้วัดคุณค่า แบ่งได้ 5 ประเภทย่อย ๆ ได้แก่ แบบที่เป็นปรนัย แบบอิงหลักการคุ่มค่า (การลงทุนกับผลที่ได้รับ) แบบวิจัยเชิงทดลอง แบบที่มีโปรแกรมการตรวจสอบ และแบบที่มีระบบข้อมูลจัดการ

3. การประเมินที่แท้จริง (True Evaluation) ได้แก่ การประเมินที่มุ่งศึกษาคุณค่าเรื่องนั้นๆ หรือสิ่งนั้น ๆ แบ่งเป็น 6 ประเภทย่อย ๆ ได้แก่ การให้เครดิตหรือประกาศนียบัตร การศึกษา เพื่อนโยบาย การศึกษาเพื่อการตัดสินใจ การศึกษาในด้านผู้บริโภค (เพื่อการบริการ) การศึกษาโดยใช้ลูกค้าเป็นศูนย์กลาง (คุณค่าของกิจกรรม) และการศึกษาโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นทำให้สรุปได้ว่า ประเภทของการประเมินโครงการ ผู้วิจัยยึดหลัก 2 วิธี คือ 1) แบ่งตามวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมาย แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) และการประเมินเพื่อตัดสินผล (Summative Evaluation) และ 2) แบ่งตามลำดับเวลาแบ่งการประเมินออกเป็น 3 ประเภท คือ การประเมินผลโครงการก่อนการดำเนินงาน การประเมินผลขณะการดำเนินงาน และการประเมินต่อโครงการภายหลังสิ้นสุด การดำเนินงาน (Post-evaluation) และต้องมีการติดตามประเมินผลการดำเนินการเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

4. รูปแบบในการประเมินโครงการ (Model of Evaluation)

4.1 ความหมายของรูปแบบการประเมิน

ได้มีนักวิชาการกล่าวถึงรูปแบบของการประเมิน ดังนี้

เยาวดี ราชชัยกุล วิทยาลัยศรี (2546 : 64-64) กล่าวถึงรูปแบบการประเมินไว้ดังนี้

1. รูปแบบการประเมินที่เน้นวัตถุประสงค์ (Objective - based Model)

ตามแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินของรูปแบบที่เน้นวัตถุประสงค์ การประเมินเป็นกระบวนการตรวจสอบผลที่เกิดขึ้นเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนั้น นักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการตัดสินคุณค่าของโครงการที่มุ่งประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นหลัก

2. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judgmental Evaluation Model) ตามแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินของรูปแบบที่เน้นการตัดสินคุณค่า การประเมินเป็นกระบวนการที่นักประเมินต้องตัดสินคุณค่าของโครงการที่มุ่งประเมิน บทบาทที่สำคัญที่สุดของนักประเมินก็คือ การตัดสินคุณค่า ถ้านักประเมินไม่ได้มีส่วนในกระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการที่มุ่งประเมิน ถือว่ายังไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์

3. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision-oriented Evaluation Model) ตามแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินของรูปแบบที่เน้นการตัดสินใจ การประเมินเป็นกระบวนการจัดหาสารสนเทศสำหรับการตัดสินใจของผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมิน นักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการตอบสนองความต้องการสารสนเทศของผู้บริหารที่จะใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมิน โดยผู้บริหารเป็นผู้กำหนดบริบทของการตัดสินใจ และเกณฑ์การตัดสินใจความสำเร็จของโครงการ นักประเมินไม่ควรเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจของผู้บริหาร เพราะจะทำให้เกิดความล่าช้าในการประเมิน นักประเมินจึงควรมีบทบาทเฉพาะการแสวงหาและเสนอสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่มุ่งประเมินเพื่อการตัดสินใจของผู้บริหาร

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และคณะ (2553 : 168) กล่าวถึงรูปแบบการประเมินแนวทางเดียวกันว่า การประเมินสิ่งใดสิ่งหนึ่งผู้ประเมินต้องพิจารณาว่า จะประเมินอย่างไรถึงจะทำให้การประเมินผลได้ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริงครอบคลุมและตอบสนองความต้องการของผู้ที่จะใช้ผลการประเมินซึ่งจะต้องทันเวลาด้วยการสังเคราะห์รายงานการประเมินทั้งหลายปรากฏประเมิน 3 รูปแบบดังนี้

1. แบบประเมินเชิงสำรวจ แบบประเมินนี้จะเป็นการสำรวจสิ่งต่าง ๆ ที่จะช่วยในการประเมิน เช่น การวิเคราะห์ตัวโครงการเพื่อประเมินความสอดคล้องระหว่างจุดมุ่งหมายของโครงการกับกิจกรรมในโครงการการวิเคราะห์เอกสารเป็นวิธีการหลักที่ใช้ในแนวการประเมินตามแนวการสำรวจ จากความเห็นของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จุดอ่อนของการใช้แบบประเมินเชิงสำรวจก็คือ พยายามเก็บข้อมูลเชิงความคิดเห็นให้มีการตรวจสอบซึ่งกันและกันพยายามประเมินจากหลักฐานหรือเอกสารที่มีอยู่

2. การประเมินเชิงทดลอง เป็นการประเมินโดยอาศัยแบบการทดลอง ในการวิจัยแบบทดลองที่นิยมใช้กันมากเป็นแบบกลุ่มเดียว เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นเป็นแบบเปรียบเทียบผลที่ได้ทดลอง การประเมินรูปแบบนี้มีจุดอ่อนค่อนข้างมาก ซึ่งอาจแก้ไขโดยอาศัยรูปแบบทดลองที่มี 2 กลุ่มคือ กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แต่ผลที่เกิดขึ้นก็ยังเป็นที่น่าสงสัยว่าเปรียบเทียบกันได้จริงหรือไม่ ซึ่งจะต้องระมัดระวังปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้ผลการประเมินที่เน้นผลการทดลองมากเกินไปซึ่งผลการประเมินมีผลกระทบต่อปรับปรุงกิจกรรมและดำเนินการต่าง ๆ น้อย

3. การประเมินตามรูปแบบการประเมิน นักประเมินได้พัฒนารูปแบบการประเมินขึ้น เพราะรูปแบบในการประเมินจะเป็นเครื่องชี้ทิศทางการประเมินจะเกี่ยวข้องกับอะไรบ้างและในการเลือกรูปแบบการประเมินจะต้องให้สอดคล้องกับ ความจำเป็นหรือความต้องการ

จากรูปแบบการประเมินดังกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า มีหลากหลายรูปแบบที่แตกต่างไปตามความเหมาะสมของโครงการที่จะประเมิน จึงเป็นหน้าที่หลักของผู้ประเมินที่จะเลือกรูปแบบการประเมินให้เหมาะสมกับโครงการ เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่มีคุณค่าเชื่อถือได้ต่อไป ซึ่งในการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกรูปแบบการประเมินของ

ชิปเป็นการประเมินตัดสิน เนื่องจากเป็นรูปแบบที่ครอบคลุมในการประเมินโครงการทุกด้านหลังโครงการได้สิ้นสุดลงแล้ว

4.2 แนวคิดและรูปแบบโมเดลการประเมินโครงการ

4.2.1 แนวคิด และโมเดลการประเมินของไทเลอร์ (Tyler' Rationale and Model of Evaluation, 1987)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544 : 171) ได้เสนอแนวคิดทางการประเมินของไทเลอร์ว่า เป็นการประเมินที่เน้นการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้อยู่ในรูปวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมแล้วประเมินความสำเร็จของวัตถุประสงค์เหล่านั้น ว่าโครงการจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ดูได้จากผลผลิตของโครงการว่าตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้แต่แรก หรือไม่ เท่านั้นแนวความคิดลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่าแบบประเมินที่ยึดความสำเร็จของจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Goal Attainment Model or Objective)

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2546 : 30) ได้เสนอแนวคิดทางการประเมินของไทเลอร์ ว่า จัดเป็นการประเมินผลในระดับชั้นเรียน มีการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ช่วยในการพัฒนาการเรียนการสอน การจัดการเรียนต้องมียุทธศาสตร์ประกอบสามประการคือ วัตถุประสงค์ การจัดการเรียนการสอน การประเมินผู้เรียน ขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

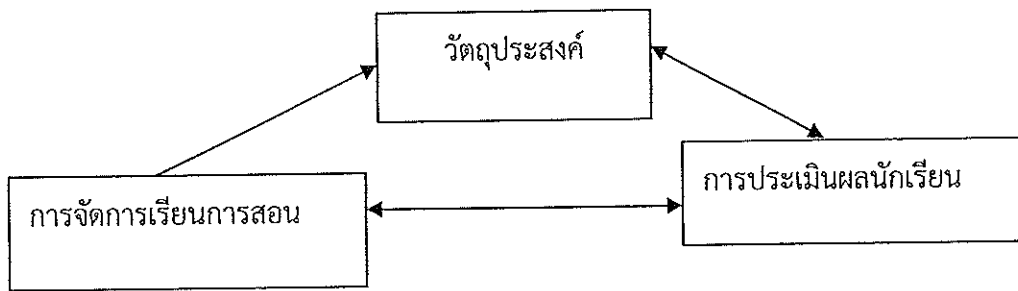
ขั้นที่ 1 ต้องมีการระบุหรือกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนลงไปว่าเมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนการสอนแล้ว ผู้เรียนควรเกิดพฤติกรรมใดหรือสามารถทำอะไรได้บ้าง เรียกว่าวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

ขั้นที่ 2 จากวัตถุประสงค์ ที่กำหนด ไว้ควรกำหนดเนื้อหาที่จะต้องเรียนรู้หรือมีสาระใดบ้างเมื่อผู้เรียนเรียนแล้วเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในขั้นที่ 1

ขั้นที่ 3 หาแบบวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาที่นักเรียนจะต้องเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในขั้นที่ 2

ขั้นที่ 4 ทามาตรการในการตรวจสอบหลังจากสิ้นสุดการจัดการเรียนการสอนว่าผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้และบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนด และมีวัตถุประสงค์ข้อใดบ้างที่นักเรียนยังไม่เกิดการเรียนรู้ดังนั้นการประเมินผลโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการเรียน การสอน การประเมินผลนั้นอาศัยแบบทดสอบสัมฤทธิ์ทางการศึกษา (Achievement Test) แนวคิดของไทเลอร์จัดเป็นแนวคิดการประเมินผลในชั้นเรียน ที่แสดงให้เห็นว่าการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจะมีส่วนช่วยในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนได้มาก การประเมินผลตามแนวคิดของไทเลอร์จะเห็นได้ว่าการประเมินผลดังกล่าวง่ายต่อการตรวจสอบความสำเร็จของโครงการ เพราะวัดและประเมินผลเฉพาะแต่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เท่านั้นการประเมินผลดังกล่าวมีคุณค่าค่อนข้างจำกัด เนื่องจากมีประโยชน์มากสำหรับการประเมินผลสรุปมากกว่าการประเมินผลความก้าวหน้า และให้ความสำคัญของคุณค่าของจุดมุ่งหมายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และเกณฑ์ในการตัดสินการบรรลุวัตถุประสงค์ยังเป็นอัตนัยมากนอกจากนั้นการมุ่งเน้นที่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ทำให้การประเมินขาดสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในด้านอื่นๆ

แนวคิด หลักการ และ โมเดลการประเมินของไทเลอร์ (Tyler' Rationale and Model of Evaluation, 1984) มีวัตถุประสงค์ การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล สามารถเขียนเป็นโมเดลพื้นฐานดังภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 วงจรของไทเลอร์

สรุปโมเดลการประเมินของไทเลอร์ (Tyler' Rationale and Model of Evaluation, 1984) เป็นแนวความคิดพื้นฐานด้านหลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมินผล การเรียนการสอนต้องมีองค์ประกอบสามประการคือวัตถุประสงค์ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผู้เรียนและ เป็นโมเดลที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลักในการดำเนินความสำเร็จของ โครงการ โดยการตรวจสอบผลผลิตของโครงการว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

4.2.2 แนวคิด และรูปแบบการประเมินของครอนบาค (Cronbach ' Concept and Model, 1987)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544 : 177) ได้นำเสนอแนวคิดทางการประเมิน ของครอนบาค ว่า มีทั้งหมด 4 ขั้นตอน คือ

1. การติดตามผล (Follow – up Studies) เขามีความคิดว่าควรต้องศึกษา เปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่างจากการศึกษาวิชาใดรายวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ หรือกลุ่มตัวอย่างใน โครงการกับกลุ่มตัวอย่างที่มีพื้นฐานทางชีวิตประวัติคล้ายคลึงกัน แล้วศึกษาเปรียบเทียบผลที่ เกิดขึ้นระหว่างกลุ่ม 2 กลุ่มนี้ว่าแตกต่างกันหรือไม่ ผลที่ได้นำไปใช้ในการวางแผนหลักสูตรใหม่
2. การวัดทัศนคติ (Attitude Measurement) เขามีแนวคิดที่ว่า ไม่ควร เชื่อแบบสอบถามมากนัก เพราะผู้ตอบมีทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงได้ง่าย แต่ถ้าถามความคิดเห็นที่ไม่ เกี่ยวกับเนื้อหาตรงๆ จะได้ผลที่น่าเชื่อถือมากกว่า
3. การวัดความสามารถทั่วไป (Proficiency Measurement) การวัด ความสามารถทั่วไป ควรใช้แบบสอบถามมาตรฐาน และควรใช้แบบสอบถามต่างฟอร์มกับ นักเรียนต่างกลุ่มถึงจะเป็น การดี เพราะจะได้ข้อมูลที่จำเป็นมากกว่าในเวลาเดียวกันและ ประหยัดค่าใช้จ่ายมากด้วย
4. การศึกษากระบวนการ (Process Studies) มีจุดมุ่งหมายในการศึกษา สิ่งที่เกิดขึ้นในโครงการเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้นสรุปแนวคิดของครอนบาค

เชื่อว่าการประเมินที่เหมาะสมนั้นต้องพิจารณาหลายด้านดังที่กล่าวมาแล้วทั้ง 4 ประการ ครอนบาคจึงเสนอโมเดลการประเมินที่เรียกว่า “Cronbach’s Goal and Side Effect Attainment Model” เพื่อนำมาใช้สำหรับการประเมินโครงการด้านการเรียนการสอน โดยเน้นว่า การประเมินโครงการด้านการเรียนการสอนนั้น ไม่ควรประเมินเฉพาะจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เท่านั้น แต่อาจประเมินหรือตรวจสอบผลข้างเคียงของโครงการด้วย ครอนบาคยังให้ความเห็นอีกว่าการประเมินโครงการด้านการเรียนการสอน คือถ้าค้นพบข้อบกพร่องของโครงการเพื่อจะได้ออกทางปรับปรุงแก้ไขกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

4.2.3 แนวคิด และโมเดลการประเมินของสคริฟเวน (Scriven ‘Evaluation Ideologies and Model, 1984)

เยาวตี รางชัยกุล วิบูลย์ศรี (2546 : 35-38) ได้ให้แนวความคิดของของสคริฟเวนว่า การประเมินเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูล การตัดสินใจ การเลือกใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูล และการกำหนดเกณฑ์ประกอบการประเมิน เป้าหมายสำคัญของการประเมินคือการตัดสินใจคุณค่าให้กับกิจกรรมใดๆ ที่ต้องการประเมิน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544 : 184) ได้เสนอแนวคิดของสคริฟเวนว่าการประเมินผลโครงการมีจุดมุ่งหมายหลัก 2 ประการ คือ

1. การประเมินผลความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินงานกิจกรรม หรือโครงการใดๆ ที่บ่งชี้ถึงข้อดีและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำดำเนินงานนั้น เพื่อนำเอาผลการประเมินไปพัฒนางานดังกล่าวให้ดีขึ้นโดยการให้ Feed Back ที่มีประโยชน์ต่อผู้ประเมินผลโครงการ จึงอาจเรียกการประเมินประเภทนี้ว่า การประเมินเพื่อปรับปรุง

- 1.1 ควรเป็นเรื่องของผู้เกี่ยวข้องกับโครงการนั้น

- 1.2 ควรเป็นการประเมินผลภายในโครงการ (Internal Evaluation) และผู้ประเมินผลภายนอก (External Valuation) ร่วมด้วย

2. การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) ได้แก่การประเมินผลเมื่อกิจกรรมหรือโครงการใดๆ สิ้นสุดลง เพื่อประโยชน์ในการศึกษาคุณค่าของโครงการ เพื่อเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณค่าความสำเร็จของโครงการหนึ่งๆ และเพื่อการพิจารณาว่าลักษณะที่ดีของโครงการไปใช้ในสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกัน

แนวคิดการประเมินลักษณะนี้สามารถทำให้ทราบผลทุกส่วนที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมหรือโครงการใดๆ ซึ่งย่อมจะมีผลดีในการทำงานหรือในการวางแผนต่างๆ กลุ่มแนวคิดที่ไม่สนับสนุนได้โต้แย้งหนักไปทางวิธีการ ว่าในทางปฏิบัติและยากที่จะติดตามผลการประเมินใดที่เกิดขึ้นให้ครบทั้งหมด นอกจากนั้นมาตรการและเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินให้ครอบคลุมผลทุกๆ ด้านก็ย่อมยากที่จะกำหนดหรือระบุแนวทางที่ชัดเจน กลุ่มแนวคิดที่สนับสนุน ได้มีการนำวิธีการประเมินที่ไม่ยึดจุดประสงค์เป็นหลักและวิธีการประเมินโครงการประเภทให้บริการสังคมเป็นจำนวนมาก ซึ่งมักจะเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับชุมชน มีความซับซ้อนในการดำเนินโครงการ มีองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อโครงการ

แนวคิดของสคริฟเวนเป็นการประเมินระหว่างดำเนินการเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการปรับปรุงโครงการ การประเมินผลรวมเป็นแนวทางที่ดีกับโครงการอื่นๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันและประเมินโดยไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักทำให้ได้ข้อมูลที่กว้างขวางขึ้น ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 Formative Evaluation and Summative Evaluation ของ Scriven (1984)

รายละเอียด	Formative Evaluation	Summative Evaluation
1. วัตถุประสงค์	ปรับปรุงโครงการ	ยุติหรือขยายโครงการ
2. ผู้ใช้ผลประเมิน	ผู้บริหารและคณะผู้ดำเนินการ	ผู้บริหาร ระดับนโยบาย และเจ้าของทุน
3. ผู้ประเมิน	บุคคลภายในโครงการ	บุคคลภายในและนอกโครงการ
4. ลักษณะการเก็บข้อมูล	เป็นทางการและไม่เป็นทางการ	เป็นทางการและเก็บเพียงครั้งเดียว
กลุ่มตัวอย่างรายละเอียด	ขนาดเล็ก Formative Evaluation	ขนาดใหญ่และครอบคลุม เป้าหมาย Summative Evaluation
6. ประเด็นคำถาม	ทำอะไร ทำได้อย่างไร มีอะไรต้องปรับปรุง ต้องการทรัพยากรอะไรเพิ่ม ปัญหาและอุปสรรค	มีผลอะไรเกิดขึ้น ค่าใช้จ่ายเป็นอย่างไร ยุติ และขยายโครงการ

วิธีประเมินผลของ Scriven (1876)

1. การประเมินเกณฑ์ภายใน (Intrinsic Evaluation) หรือคุณค่าภายในประเมินคุณค่าของเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล เนื้อหา จุดมุ่งหมายการให้หรือการกำหนดคะแนนทัศนคติของผู้อื่นต่อเครื่องมือในการเก็บข้อมูลต่างๆ ที่มีอยู่ประเมินผลในระดับยังไม่ปฏิบัติ

(Not Operation)

2. การประเมินความคุ้มค่า (Pay - off Evaluation) ประเมินตัดสินคุณค่าผลที่เกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือที่ต่อกลุ่มเป้าหมายเช่นการตัดสินความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังสอบ หรือผลที่ได้จากกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมอิงเกณฑ์ภายนอก (Extrinsic Criteria)

ดังนั้นการประเมินแนวนี้ควรออกแบบประเมินให้ยืดหยุ่นได้ เพื่อเป็นการรวบรวมสารสนเทศที่มีคุณค่า ซึ่งจะช่วยให้การประเมินโครงการมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติ และสามารถให้ข้อมูลที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงได้ดีกว่าการประเมินที่ยึดจุดประสงค์เป็นหลัก แต่ไม่ได้หมายความว่า การประเมินนั้นไม่มีวัตถุประสงค์ แต่การประเมินนั้นนอกจากพิจารณาวัตถุประสงค์แล้ว ยังต้องมีการคัดเลือกข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอื่นๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการ โดยอาศัยพื้นฐานของการตัดสินคุณค่าอย่างมีคุณธรรม รวมทั้งมีการเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้

โดยนักประเมินมีอิสระในการเลือกเกณฑ์มาตรฐานเอง ดังนั้นนักประเมินไม่ยึดตัววัดประสงค์เป็นหลัก จึงจำเป็นต้องมีการออกแบบการประเมินให้สามารถรวบรวมสารสนเทศทั้งผลผลิตโดยตรงและผลกระทบอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการทั้งหมดที่มีคุณค่าต่อการตัดสินใจโครงการนั้นๆ

4.2.4 แนวคิด และโมเดลการประเมินของแฮมมอนด์ (Hammond's Concept and Model of Evaluation, 1984)

ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโปรแกรมการศึกษา โดยเน้นโครงการนวัตกรรมในระดับท้องถิ่น และเสนอโมเดล 3 มิติดังนี้

1. มิติด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ ซึ่งมี 3 ส่วน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย
2. มิติด้านการเรียนการสอน มีส่วนประกอบคือการจัดระบบ เนื้อหา วิธีการ สิ่งอำนวยความสะดวก และค่าใช้จ่าย

3. มิติด้านสถาบัน ประกอบด้วย 6 ด้าน คือ ตัวนักเรียน ครู ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ ครอบครัว และชุมชนแวดล้อม

สุวิมล ติรภานนท์ (2547 : 9) การประเมินเป็นสิ่งที่ทำควบคู่ไปกับการดำเนินโครงการ นับตั้งแต่การเลือกโครงการ การวางแผนโครงการ การดำเนินงานตามโครงการและได้แบ่งชนิดของโครงการดังนี้

Need Assessment หมายถึง การประเมินความต้องการขององค์กรหรือกลุ่มสังคมเพื่อนำมาทำนโยบาย แผนงาน หรือโครงการใดๆ เป็นการประเมินก่อนเริ่มทำแผนหรือโครงการ

Feasibility Study หมายถึง การประเมินเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ของทางเลือกเพื่อนำมาจัดทำเป็นนโยบาย แผนงาน หรือโครงการใดๆ นิยมประเมินใน 6 ด้าน คือ

1. ด้านเศรษฐกิจ เป็นการพิจารณาค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับผลตอบแทนที่ได้รับ วิธีการดำรงชีวิต ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคม

2. ด้านสังคม เป็นการพิจารณาว่าโครงการหรือแผนงานไม่ขัดต่อ

วัฒนธรรมประเพณี และวิถีการดำรงชีวิต ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคม

3. ด้านการเมือง เป็นการพิจารณาว่าการดำเนินงานจะไม่ขัดแย้งทางการเมืองหรือได้รับการสนับสนุน

4. ด้านบริหาร เป็นการพิจารณาถึงขีดความสามารถขององค์กรที่เกี่ยวข้องว่ามีความสามารถที่จะดำเนินการได้หรือไม่

5. ด้านเทคนิค เป็นการพิจารณาถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้เกี่ยวกับเทคนิค วิธีการ ที่นำมาใช้ในการดำเนินงาน

6. ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นการพิจารณาว่าโครงการหรือแผนงานที่จัดทำขึ้นมีผลต่อการทำลายสิ่งแวดล้อมหรือไม่

Context Evaluation หมายถึง การประเมินบริบทของโครงการว่ามีความเหมาะสมประกอบด้วยความจำเป็นของโครงการ ความต้องการโครงการของกลุ่มเป้าหมาย ความเหมาะสมของโครงการต่อกลุ่มเป้าหมายและความเหมาะสมต่อพื้นที่ดำเนินโครงการ

Input Evaluation หมายถึง การประเมินความพร้อมของสิ่งต่างๆ ที่ถูกนำเข้ามาร่วมในโครงการ ประกอบด้วย บุคลากร งบประมาณ แนวทางการจัดการ วัสดุอุปกรณ์

Process Evaluation หมายถึง การประเมินการปฏิบัติงานตามนโยบาย แผนงาน หรือโครงการว่ามีความถูกต้องเหมาะสมเพียงใด

Formative Evaluation หมายถึง การประเมินความก้าวหน้าของโครงการ ดำเนินโครงการได้ระยะหนึ่ง เพื่อนำผลไปใช้แก้ไขปรับปรุงโครงการ

Product Evaluation หมายถึง การประเมินที่ได้จากโครงการว่าเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่เพียงใด

Summative Evaluation หมายถึง การประเมินผลสรุปของโครงการ หลังจากสิ้นสุดการดำเนินโครงการนั้น เพื่อนำผลไปประกอบการตัดสินใจว่าควรปรับปรุง แก้ไข สานต่อหรือยุติโครงการ

Monitoring หมายถึง การติดตาม กำกับงาน เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าการดำเนินงานเป็นไปตามนโยบาย แผนงาน หรือโครงการที่วางไว้หรือไม่

Outcome Evaluation หมายถึง การประเมินผลที่เกิดขึ้นจากโครงการ ทั้งหมดทั้งที่คาดหวังและไม่ได้คาดหวัง

Follow – up Study หมายถึง การติดตามผลที่เกิดขึ้นจากโครงการเมื่อโครงการสิ้นสุดไปแล้ว จะมีการติดตามผลเป็นระยะ เพื่อตรวจสอบความคงอยู่ ความก้าวหน้าและการพัฒนาอันเป็นผลจากการได้รับโครงการทั้งหมด

Meta - Evaluation หมายถึง การประเมินโครงการเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของการประเมิน นิยมใช้ประเมินการประเมินผลผลิต การประเมินผลสรุปและการประเมินผลที่เกิดขึ้นดังแผนภาพที่ 3

มิติของพฤติกรรมการเรียนรู้

(Behavioral Dimension)

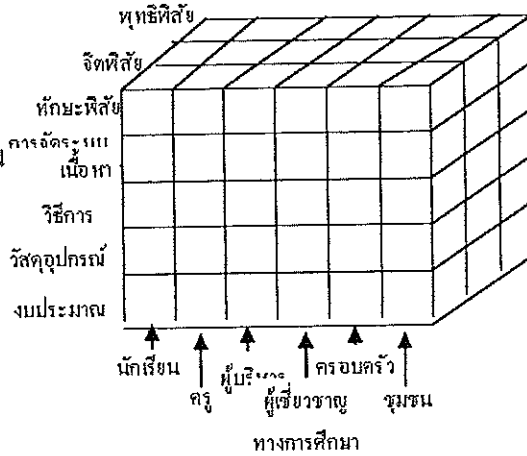
มิติด้านการจัดการเรียนการสอน

(Instructional Dimension)

มิติสถาบัน

(Institution

Dimension)

แผนภาพที่ 3 โมเดลโครงสร้างทางการประเมินของ Hammond (1987)

4.2.5 แนวคิด และโมเดลการประเมินแบบ CIPP ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam)

จำเนียร สุขหลาย และคณะ (2544 : 207) ได้เสนอแนวคิดรูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม ว่าการประเมินรูปแบบนี้เป็นที่นิยมของนักประเมินโครงการมากทั้งนี้เพราะนักประเมินจะได้ข้อดี ข้อบกพร่องและประสิทธิภาพของโครงการที่จะประเมินได้เป็นอย่างดีแบบจำลอง CIPP มีรายละเอียดดังนี้

1. การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C) ช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation : I) ช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) ช่วยในการตัดสินใจในด้านการประยุกต์ใช้ เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการ
4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) จะช่วยในการตัดสินใจเพื่อตัดสินใจผลสำเร็จโครงการ

Context Evaluation : การประเมินสถานะแวดล้อมของโครงการ หมายถึง การประเมินเกี่ยวกับสิ่งที่จะเป็นส่วนสำคัญในการช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกโครงการแต่มีผลต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ ได้แก่ ความต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายที่จะรับบริการจากโครงการ จำนวนประชากร กระแสทิศทางของสังคม และการเมือง สภาพเศรษฐกิจและปัญหาของชุมชน ตลอดจนนโยบายของหน่วยงานระดับบนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

Input Evaluation : การประเมินปัจจัยนำเข้าของโครงการ หมายถึง การประเมินทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการนำมาใช้ในการดำเนินโครงการ กำลังคนหรือจำนวนบุคคลที่ต้องใช้งบประมาณและแหล่งเงินทุนสนับสนุน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ อาคารสถานที่ เครื่องมือและครุภัณฑ์ การประเมินปัจจัยนำเข้าจะช่วยให้ในการพิจารณาตัดสินใจว่าโครงการนั้นๆ มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่จะทำให้วัตถุประสงค์ของโครงการบรรลุหรือไม่และช่วยให้เกิดการวางแผนการจัดกิจกรรมของโครงการได้อย่างเหมาะสม

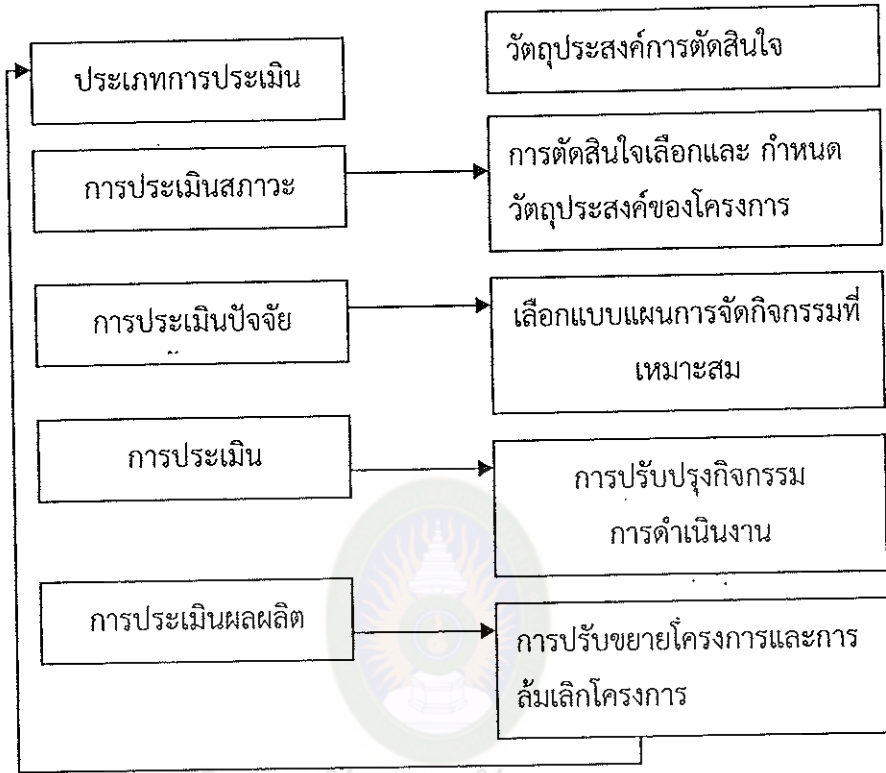
Process Evaluation : การประเมินกระบวนการดำเนินงานของโครงการ หมายถึง การประเมินเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมของโครงการ การนำปัจจัยเข้ามามีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด เป็นไปตามลำดับขั้นตอนหรือไม่ กิจกรรมที่จัดขึ้นจะก่อให้เกิดการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือมีอุปสรรคใดๆเกิดขึ้น เพื่อที่จะได้นำผลการประเมินมาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานให้รัดกุมมีประสิทธิภาพมากขึ้น

Product Evaluation : การประเมินผลผลิตของโครงการ หมายถึง การประเมินเกี่ยวกับผลที่ได้รับทั้งหมดจากการดำเนินโครงการว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลผลิตจะมีการนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ที่จะเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ การประเมินในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการตัดสินใจปรับปรุงขยายโครงการนำไปใช้ต่อเนื่องต่อไป และเพื่อล้มเลิกโครงการ

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2546 : 56 - 62) ได้แบ่งรูปแบบการประเมินแบบ CIPP ออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินการโครงการใดๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการและเหตุผล รวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหา ตลอดจนการพิจารณาความเหมาะสมกับเป้าหมายโครงการ
2. การประเมินตัวป้อนเข้าหรือปัจจัย (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยีและแผนของการทำงาน
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) การประเมินด้านนี้เป็นการประเมินเพื่อเหตุผลต่อไปนี้
  - 3.1 หาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อทำการแก้ไขให้ สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้นๆ
  - 3.2 ข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่สั่งการเพื่อการพัฒนางานต่างๆ
  - 3.3 บันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน
4. การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมายหรือ วัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ แต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

โดยสรุปการประเมินโครงการในแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กันกับวัตถุประสงค์ของการประเมินและการตัดสินใจดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการและการตัดสินใจ

อย่างไรก็ตามรูปแบบการประเมินซีบีพีนี้ ภายหลังจากได้มีนักประเมินผลโครงการ ได้ปรับประยุกต์นำเอาการประเมินผลกระทบโครงการ (Impact Evaluation) เข้ามาร่วมด้วย จึงกลายเป็นรูปแบบการประเมิน CIPP

Impact Evaluation - การประเมินผลกระทบของโครงการ หมายถึง การประเมินผลที่เกิดขึ้นต่อเนื่องจากผลผลิตของโครงการ หรือผลผลิตของโครงการก่อให้เกิดผลอื่น ๆ ตามมา ซึ่งผลอื่น ๆ นี้เรามีได้กำหนดหรือระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของโครงการ ผลกระทบของโครงการอาจเป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ

5. ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

สมคิด พรหมจ้อย (2550 : 37) ได้กล่าวประโยชน์ของการประเมินโครงการ ซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้

1. ช่วยให้ข้อมูล และสารสนเทศต่างๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจนตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน
3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้าปัญหา และอุปสรรคของ
การดำเนินโครงการ
4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ และวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินงานโครงการต่อไป
5. ช่วยให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไรคุ้มค่ากับการลงทุนหรือไม่
6. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานในโครงการ เพราะการประเมินโครงการด้วยตนเองจะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุง และพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เยาวดี รางชัยกุล วิบูลย์ศรี (2551 : 93 – 95) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือของการรับรองคุณภาพในการบริการ ถึงแม้จะไม่สามารถประกันผลสัมฤทธิ์ขั้นสูงสุดของโครงการได้
2. ช่วยให้ผู้สนับสนุนด้านเงินลงทุนได้รับทราบปัญหา หรืออุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการ โดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์จากสภาพการณ์ที่เป็นจริง
3. ช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. ช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญของแต่ละโครงการตามลำดับก่อนหลัง โดยสามารถจะทราบได้ว่า โครงการใดมีความจำเป็นเร่งด่วนกว่ากัน
5. ช่วยให้ได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับบริการ ข้อมูลประเภทนี้ทำให้ทราบถึงข้อจำกัดและปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาปรับปรุงโครงการ
6. ช่วยให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการทั้งในด้านที่พึงประสงค์ และไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไป

กมลวรรณ จันทร์เจริญชัย (2553 : 2 – 10) ได้กล่าวถึงประโยชน์จากการประเมินโครงการ สามารถแบ่งออกเป็นประเด็นหลัก ๆ ดังนี้

1. ถ้าการประเมินและผลของการประเมินเป็นไปตามการคาดหมาย การปฏิบัติงาน และการบริหารจะถือว่าเป็นแนวทางหรือตัวอย่าง ที่จะนำไปใช้เพื่อขยายผลต่อไป
2. หากผลการประเมินออกมาในเชิงลบ ก็จะเป็นแนวทางในการนำไปใช้พิจารณาตัดสินใจ เพื่อปรับปรุงแก้ไขการบริหาร และการปฏิบัติงานให้ถูกต้องเหมาะสมยิ่งขึ้นไป
3. การทำให้ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติงานตามแผนมีความระมัดระวัง และเตรียมพร้อมที่จะทำงานมากขึ้น

6. การประเมินโครงการตามรูปแบบจำลองซิป (CIPP Model)

6.1 ความเป็นมาของทฤษฎี

ในปี ค.ศ. 1971 สตีฟเฟิลบีมและคณะได้เขียนหนังสือชื่อ “Educational Evaluation and Decision Making” หนังสือเล่มนี้เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในวงการศึกษาของไทย เพราะได้ให้แนวคิดและวิธีการทางการวัดผลและประเมินผลการศึกษาไว้อย่างน่าสนใจและทันสมัยด้วย

นอกจากนั้น สตีฟเฟิลบีมก็ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับการประเมินรูปแบบการประเมินอีกหลายเล่มอย่างต่อเนื่อง จึงกล่าวได้ว่าท่านผู้นี้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีการประเมินจนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในปัจจุบัน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553 : 166) ได้ให้คำนิยามของคำว่า “การประเมิน” ไว้ดังนี้

“การประเมิน” คือ กระบวนการของการระบุ หรือกำหนดข้อมูลที่ต้องการ รวมถึงการดำเนินการรวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลที่จัดเก็บมาแล้วนั้น มาทำให้เกิดเป็นสารสนเทศที่มีประโยชน์เพื่อนำเสนอสำหรับใช้เป็นทางเลือกในการประกอบการตัดสินใจต่อไป จากนิยามดังกล่าวมีสาระสำคัญที่สามารถขยายความเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

1. การประเมินเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะเป็นกระบวนการ คือ มีความต่อเนื่องกันในการดำเนินงานอย่างครบวงจร และย้อนกลับมาสู่วงรอบใหม่ของวงจรด้วย
2. กระบวนการประเมินจะต้องมีการระบุหรือบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ
3. กระบวนการประเมินจะต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้ระบุไว้
4. กระบวนการประเมินจะต้องมีการนำเอาข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาแล้วนั้นมาจัดทำให้เป็นสารสนเทศ
5. สารสนเทศที่ได้มานั้นจะต้องมีความหมายและมีประโยชน์
6. สารสนเทศดังกล่าวจะต้องได้รับการนำไปเสนอเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการกำหนดทางเลือกใหม่หรือแนวทางดำเนินการใด ๆ ต่อไป

แนวคิดของสตีฟเฟิลบีมมีลักษณะที่แบ่งแยกบทบาทของควรที่จะวางระหว่างฝ่าย

ประเมินกับฝ่ายบริหารออกจากกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ ฝ่ายประเมินมีหน้าที่ระบุ จัดทำ และนำเสนอสารสนเทศให้กับฝ่ายบริหาร ส่วนฝ่ายบริหารนั้นมีหน้าที่เรียกหาและนำผลการประเมินที่ได้นั้นไปใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องตามควรแก่กรณี

ทั้งนี้ในส่วนที่เป็นรายละเอียดของการประเมินตามนิยามของสตีฟเฟิลบีมนั้น สามารถถ่ายทอดเป็นโมเดลพื้นฐานได้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2553 : 166) การประเมินตามโมเดลของสตีฟเฟิลบีมนั้น สามารถสรุปการประเมินเป็น 3 ขั้นตอนคือ

1. กำหนดหรือระบุข้อมูลที่ต้องการ
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล
3. วิเคราะห์และจัดสรรสารสนเทศเพื่อนำเสนอฝ่ายบริหาร

6.2 องค์ประกอบของการประเมินตาม CIPP Model

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553 : 167-170) ได้แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ

6.2.1 การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินโครงการใด ๆ หรือมีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการและเหตุผลรวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหา ตลอดจนการพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายของโครงการ

6.2.2 การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยีและแผนของการดำเนินงาน

6.2.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) ส่วนนี้เป็นการประเมินเพื่อ

- 1) หาข้อบกพร่องของการดำเนินงานโครงการเพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้น ๆ
- 2) หาข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะสั่งการเพื่อการพัฒนางานต่าง ๆ
- 3) บันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

6.2.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยายหรือปรับเปลี่ยนโครงการ

การจัดประเภทของการประเมินดังกล่าว แสดงถึงการประเมินที่พยายามให้ครอบคลุมกระบวนการทำงานในทุก ๆ ขั้นตอน ตามแนวคิดที่รู้จักกันดีในนามว่า "CIPP" สิ่งที่ควบคู่กับการประเมินทั้ง 4 ประเภทข้างต้น ได้แก่การตัดสินใจ เพื่อดำเนินการใด ๆ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้อีก 4 ประเภทเช่นกัน คือ

1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผน การตัดสินใจที่อาศัยการประเมินสภาวะแวดล้อม มีบทบาทสำคัญที่การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน
2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินตัวบ่อน มีบทบาทสำคัญคือการกำหนดโครงสร้างของแผนงานและขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ ของโครงการ
3. การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินกระบวนการ มีบทบาทสำคัญคือควบคุมการทำงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดและเพื่อปรับปรุงแก้ไขแนวทางการทำงานให้ได้ผลดีที่สุด
4. การตัดสินใจเพื่อการทบทวนโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลจากการประเมินที่เกิดขึ้น มีบทบาทหลักคือการตัดสินใจเกี่ยวกับการยุติ ล้มเลิก หรือขยายโครงการในช่วงเวลาต่อไป

กล่าวโดยสรุป การประเมินโครงการตามรูปแบบของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1978) ที่เรียกว่า CIPP Model นั้น เป็นโครงการที่เป็นระบบสามารถที่จะประเมินโครงการได้ครบในทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวข้อง จึงทำให้ทราบได้ว่ามีส่วนใดบ้างของโครงการที่ใช้ได้ ส่วนใดบ้างที่บกพร่องและควรได้รับการแก้ไขเพื่อให้การดำเนินโครงการสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้รวมตลอดถึงการตัดสินใจยุติการดำเนินโครงการ เมื่อเห็นว่าการดำเนินการตามโครงการไม่สามารถที่จะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้

6.3 รูปแบบการประเมินแบบ CIPP Model

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553 : 223-229) ได้กล่าวถึงการประเมินแบบชิปปว่าแบบจำลองประเภทนี้ไม่เพียงแต่ประเมินว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เท่านั้น แต่ยังเป็นการประเมินเพื่อให้รายละเอียดต่าง ๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการอีกด้วย โดยเฉพาะการประเมินโครงการประชุม ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบการประเมินความก้าวหน้าเพื่อบ่งชี้จุดเด่นจุดด้อยของการประชุม เพื่อนำผลไปปรับปรุงกิจกรรมแผนการประชุมได้ทันที่และมีมีการประเมินรวมสรุปหลังโครงการประชุมสิ้นสุดแล้ว เพื่อบ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ของโครงการประชุมแบบจำลองที่เหมาะสมที่จะใช้เป็นการรองความคิดในการประเมินแบบชิปปจึงเป็นที่นิยมใช้ ทั้งนี้เพราะนักประเมินจะได้ข้อดีข้อบกพร่อง และประสิทธิภาพของโครงการที่จะประเมินได้เป็นอย่างดี ซึ่งนับได้ว่าเป็นการรับข่าวสารแบบสะสมช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารเป็นอย่างมากทั้งยังเป็นแบบจำลองที่เข้าใจง่ายสะดวกในการปฏิบัติ จึงเป็นที่นิยมกว้างขวางแบบจำลองชิปป จะประเมินในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) ซึ่งจะช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนในการกำหนดวัตถุประสงค์
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้างเพื่อกำหนดรูปแบบของโครงการ
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการตัดสินใจในด้านการประยุกต์ใช้เพื่อควบคุมการดำเนินการของโครงการ

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) จะช่วยในการตัดสินใจเพื่อตัดสินใจและดูผลสำเร็จของโครงการ

การประเมินด้านต่าง ๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

1. การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) การประเมินสภาวะแวดล้อมเป็นรูปแบบพื้นฐานของการประเมินทั่วไป เป็นการประเมินเพื่อให้ได้มาซึ่งเหตุผล เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยจะเน้นในด้านความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ความต้องการ และเงื่อนไขที่เป็นจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมนอกจากนี้ยังช่วยในการวินิจฉัยปัญหา เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจการประเมินสภาวะแวดล้อมนี้มีลักษณะเด่น ๆ ที่สำคัญมากมาย จัดเป็นการวิเคราะห์ขนาดใหญ่ (Macro Analytic) เป็นการกำหนดขอบเขตของการประเมิน การบรรยายและวิเคราะห์สภาพแวดล้อมนอกจากนี้ยังช่วยให้ทราบถึงตัวแปรที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญ

สำหรับการบรรลุเป้าหมายการประเมินสถานะแวดล้อมทำให้ได้มาซึ่งการเปลี่ยนแปลง
วัตถุประสงค์ โดยอาศัยการวินิจฉัยและการจัดเรียงลำดับปัญหาให้สอดคล้องกับความต้องการ
ของที่ประชุมและสถานการณ์

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการจัดหาข้อมูลเพื่อ
ใช้ในการตัดสินใจความเหมาะสมของแผนงานต่าง ๆ ที่จัดขึ้น โดยดูว่า ข้อมูลนั้นจะมีส่วนช่วยให้
บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ ซึ่งมักจะประเมินในด้านต่าง ๆ คือ

2.1 ความสามารถของหน่วยงานหรือตัวแทนในการจัดโครงการ

2.2 ยุทธวิธีที่ใช้ในการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ

2.3 การได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ซึ่งจะช่วยให้โครงการดำเนินไป

ได้ เช่น หน่วยงานที่จะช่วยเหลือ เวลา เงินทุน อาคารสถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือ

ผลที่ได้จากการประเมินผลเบื้องต้น คือ การวิเคราะห์รูปแบบของวิธีการที่ใช้
ในรูปของราคาและกำไร (Cost and Benefit) ที่จะได้รับ โดยการประเมินในด้านอัตรากำไร
เวลา งบประมาณ วิธีการที่มีศักยภาพ

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เมื่อแผนการดำเนินการ
ได้รับการอนุมัติและลงมือปฏิบัติ การประเมินกระบวนการจำเป็นต้องได้รับการเตรียมการเพื่อให้
ข้อมูลย้อนหลัง (Feedback) แก่ผู้รับผิดชอบและผู้ดำเนินการทุกลำดับชั้น การประเมิน
กระบวนการมีวัตถุประสงค์ใหญ่ อยู่ 3 ประการ คือ

3.1 เพื่อหาและทำนายข้อบกพร่องของกระบวนการหรือการดำเนินการ
ตามขั้นตอนที่วางไว้

3.2 เพื่อรวบรวมสารนิเทศสำหรับผู้ตัดสินใจวางแผน

3.3 เพื่อเป็นรายงานสะสมถึงการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) มีจุดหมายเพื่อวัดและแปล
ความหมายของความของความสำเร็จ ไม่เฉพาะเมื่อสิ้นสุดวัฏจักรของโครงการเท่านั้น แต่ยังมี
ความจำเป็นยิ่งในระหว่างการปฏิบัติตามโครงการด้วย

ระเบียบวิธีทั่วไปของการประเมินผลผลิตจะรวมถึงสิ่งที่ต่อไปนี้ไว้ด้วยกัน คือ การ
ดูว่าการกำหนดวัตถุประสงค์นั้นนำไปใช้ได้หรือไม่ เหนือในการที่วัดวัตถุประสงค์ของการทำ
กิจกรรมคืออะไร เปรียบเทียบผลที่วัดมาได้กับมาตรฐานสัมบูรณ์ (Absolute Criteria) หรือ
มาตรฐานสัมพันธ์ (Relative Criteria) ที่กำหนดไว้ก่อน และทำการแปลความหมายถึงเหตุของสิ่ง
ที่เกิดขึ้น โดยอาศัยรายงานจากการประเมินสถานะแวดล้อมปัจจัย และกระบวนการร่วมด้วย

จากการศึกษารูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (CIPP Model) พอสรุปได้ว่า การ
ประเมินแบบชิปปี้มีการประเมินอย่างเป็นระบบและครอบคลุมทุกด้าน เพื่อหาข้อบกพร่องของ
กระบวนการหรือการดำเนินการตามขั้นตอนที่วางไว้ ตลอดจนเป็นข้อมูลเพื่อรวบรวมเป็น
สารสนเทศสำหรับผู้ตัดสินใจในการวางแผนการดำเนินโครงการได้เป็นอย่างดีด้วย

หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

1. ความหมายของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

พรณี บัญชรหัตถกิจ (2544 : 72) ได้กล่าวว่าโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง โรงเรียนที่ใช้กระบวนการพัฒนาขีดความสามารถให้นักเรียน ครู อาจารย์ ครอบครัว ชุมชน โดยพัฒนาแบบองค์รวม ทั้งบุคคล ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตวิญญาณและสติปัญญา เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ การทำงานและการเป็นที่อยู่อาศัย และส่งเสริมไปถึงชุมชน

กรมอนามัย (2547 : 8) โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ คือ โรงเรียนที่มีขีดความสามารถ แข็งแกร่ง มั่นคง ที่จะเป็นสถานที่ที่มีสุขภาพที่ดี เพื่อการอาศัยศึกษา และทำงาน โดยมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. พัฒนาสุขภาพอนามัยและการเรียนรู้ของนักเรียน ครู บุคลากร ในโรงเรียน และสมาชิกในชุมชนภายใต้การบริหารจัดการของโรงเรียน
2. ประสานการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทั้งด้านการศึกษา สาธารณสุข และชุมชนเพื่อให้ผู้ที่อยู่อาศัยศึกษาและทำงานในโรงเรียนและชุมชน สามารถดูแลสุขภาพของตนเอง และผู้อื่นรวมทั้งมีพฤติกรรมสุขภาพที่ถูกต้อง ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี

บวร งามศิริอุดม (2549 : 1) ได้กล่าวว่า โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง โรงเรียนที่มีการพัฒนาขีดความสามารถตลอดเวลา เพื่อให้โรงเรียนเป็นสถานที่ที่มีสุขภาพลักษณะที่ดี สำหรับกลุ่มเป้าหมายในโรงเรียน เพื่อจุดประสงค์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ การทำงานและการเป็นที่อยู่อาศัย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ หมายถึง โรงเรียนที่มีการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเพื่อให้โรงเรียนเป็นสถานศึกษาที่มีสุขภาพลักษณะที่ดี เป็นสถานที่ที่เสริมสร้างศักยภาพทางความรู้ และทักษะให้นักเรียน

2. โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

2.1 หลักการและเหตุผล

ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดให้คนเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนาเพื่อให้มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ชุมชนมีความเข้มแข็งในการกระตุ้น หรือเสริมสร้างให้ประชาชนเกิดความร่วมมือพัฒนาชุมชนของตนเองและเอื้ออาทรซึ่งกัน และกัน การบริหารจัดการชุมชนของตนเองให้เป็นเมืองหรือชุมชนที่น่าอยู่ เป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาแบบองค์รวมที่ผสมผสานการพัฒนา ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของประชาชน กระทรวงสาธารณสุขโดยกรมอนามัย ได้กำหนดนโยบายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพอนามัยที่ดีของประชาชนด้วยกลยุทธ์เมืองน่าอยู่ สนับสนุนองค์กรท้องถิ่น ในการแก้ไขปัญหา รักษาและปรับปรุงสภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้เอื้อต่อการพัฒนาสุขภาพอนามัยของประชากรในท้องถิ่นโรงเรียนก็เป็นอีกหนึ่งสถาบันขั้นพื้นฐานทางสังคม เพราะโรงเรียนมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีศักยภาพทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา โรงเรียนจึงเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคนในทุก ๆ ด้านการปลูกฝังในการดูแลสุขภาพที่ดีให้แก่เด็กผู้ปกครองและสมาชิกในชุมชน จึงเป็นหน้าที่ของโรงเรียนอีกประการหนึ่ง อีกทั้งเป็น

สถาบันที่มีบทบาทสูงมาก ในด้านการสร้างความรู้ทางวิชาการ ด้วยการสั่งสอนเรียนรู้ทั้งจำเป็น ภายในและภายนอกหลักสูตร จึงน่าจะเป็นฝ่ายเกื้อกูลหรือหนุนช่วยให้เป็นศูนย์กลางแห่ง ความสัมพันธ์เชิงสร้างสรรค์โรงเรียนโนนสีดาวิทยาจัดทำแผนปฏิบัติเพื่อนำไปสู่เส้นทางโรงเรียน ส่งเสริมสุขภาพ

2.2 วัตถุประสงค์

เพื่อพัฒนาให้โรงเรียนเป็นจุดเริ่มต้น และศูนย์รวมของการพัฒนาสุขภาพของ นักเรียนครูและสมาชิกในชุมชน

2.3 เชิงปริมาณ

2.3.1 ทุกโรงเรียนที่สังกัดตำบลหนองใหญ่ มีการมีการบริหารจัดการเกี่ยวกับ โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

2.3.2 ได้โรงเรียนต้นแบบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับทองของโรงเรียนโนนสีดา วิทยา

2.4 เชิงคุณภาพ

2.4.1 นักเรียนได้รับการตรวจสอบสุขภาพอย่างทั่วถึงและรู้จักการรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ร่างกาย

2.4.2 สถานศึกษาสามารถประยุกต์กิจกรรมเกี่ยวกับ โครงการโรงเรียนส่งเสริม สุขภาพที่ใช้ได้ผลไปใช้ปฏิบัติกับ กิจกรรมประจำวันได้

2.5 กลวิธี

2.5.1 ผู้บริหารโรงเรียนยอมรับแนวคิดและหลักการของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ พร้อมทั้งกำหนดนโยบายของโรงเรียน

2.5.2 โรงเรียนปรับโครงสร้างและดำเนินกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพให้เป็น กิจกรรมปกติควบคู่ไปกับการศึกษา

2.5.3 โรงเรียนแสวงหาความร่วมมือและทรัพยากรจากองค์กรเอกชนในพื้นที่

2.5.4 องค์กรที่เกี่ยวข้องกับ โรงเรียน ประชาสัมพันธ์ชักชวนชี้แจงให้เกิดการ

สนับสนุนที่ให้ความเห็นจะต้องขึ้นอยู่องค์การบริหารส่วนตำบลหนองใหญ่

2.5.5 กระทรวงสาธารณสุขร่วมกับ กระทรวงศึกษาธิการประเมินความสำเร็จของ โรงเรียนโดยการประกาศเกียรติคุณ โรงเรียนโนนสีดาวิทยาก็ได้รับโล่จากกระทรวงสาธารณสุข

2.6 ขั้นตอนการดำเนินงาน

2.6.1 การสร้างกระบวนการกลไกและการพัฒนานโยบายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

1) จัดประชุมสัมมนาระดมความคิดเห็นในการดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เพื่อการที่ประสานงานที่ถูกต้อง

2) จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนานโยบายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

3) จัดทำระเบียบวาระเชิงนโยบาย เพื่อพิจารณาข้อตกลงสำหรับ ใช้เป็น แนวทางในการดำเนินงานของผู้บริหารที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

4) จัดให้มีกลไกหรือคณะกรรมการขึ้นรับผิดชอบโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนโนนสีดาวิทยา

2.6.2 สร้างเกณฑ์การค้นหาหรือต้นแบบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ (Best Practice)

1) ให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดดำเนินการพิจารณาเกณฑ์เพื่อใช้ค้นหาคัดเลือกโรงเรียนที่มีศักยภาพ จะเป็นต้นแบบของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพได้

2) จัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาเกณฑ์ดังกล่าวบนพื้นฐานแนวคิดของการพัฒนาไปสู่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ในอุดมคติที่เหมาะสม กับสภาพของสังคมในแต่ละท้องถิ่น โดยมีลักษณะเด่นทั้งในด้านโครงสร้างทางกายภาพ กระบวนการเข้าร่วมของประชาสังคม การจัดการและเทคนิครูปแบบวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงาน

3) มอบให้คณะทำงานตัดสินใจคัดเลือกโรงเรียนที่มีศักยภาพตามเกณฑ์ดำเนินการวิเคราะห์ เปรียบเทียบกับข้อตกลงเชิงนโยบายที่พึงใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานของผู้บริหารที่เกี่ยวข้อง

4) มอบให้ผู้ที่มีความสนใจในการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ เข้าร่วมศึกษาและปรับปรุงคุณลักษณะของโรงเรียนให้มุ่งสู่การเป็นต้นแบบ

สถานที่ดำเนินการ โรงเรียนโนนสีดาวิทยา อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด
การติดตามประเมินผลโครงการ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การติดตามประเมินผลโครงการ

ตัวชี้วัดความสำเร็จ	การประเมินผล	เครื่องมือวัดผล/ประเมินผล
1. นักเรียนสุขภาพสมบูรณ์ มีน้ำหนักและส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน	1. ชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง และตรวจสุขภาพ	1. เครื่องชั่งน้ำหนักและที่วัดส่วนสูง
2. นักเรียนรู้จักวิธีการดูแลสุขภาพของตนเอง	2. สังเกตพฤติกรรม ทดสอบ และตรวจสุขภาพ	2. แบบบันทึกผลการตรวจสุขภาพ
3. นักเรียนมีสุขภาพทางกายตามเกณฑ์	3. สังเกตพฤติกรรม ทดสอบ และตรวจสุขภาพ	3. เกณฑ์ อายุ น้ำหนัก ส่วนสูง กรมอนามัย
4. นักเรียน ครู บุคลากรในโรงเรียนร่วมมือกันจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ	4. แบบสอบถาม สังเกต การเข้าร่วมกิจกรรม	4. แบบบันทึกการสังเกต

2.7 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

2.7.1 โรงเรียนมีนโยบายและกิจกรรมในการพัฒนาควบคู่กับการศึกษาและเป็นต้นแบบที่ดี

2.7.2 ประชาชนทุกคนในชุมชนได้มีโอกาสและส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจส่งเสริมสุขภาพโดยใช้โรงเรียนเป็นศูนย์กลาง

2.7.3 บุคลากรในโรงเรียนและนักเรียนทุกคนมีสุขภาพดี มีพฤติกรรมที่ดีการดำเนินชีวิตถูกต้องและยั่งยืน

3. แนวคิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

กรมอนามัย (2547 : 9) กล่าวถึงแนวคิดของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ เป็นแนวคิดที่กว้างขวางและครอบคลุมด้านสุขภาพอนามัยในทุกแง่มุมของชีวิตทั้งในโรงเรียนและชุมชน นั่นคือความร่วมมือกันผลักดันให้โรงเรียนใช้ศักยภาพทั้งหมดที่มีอยู่เพื่อพัฒนาสุขภาพของนักเรียน บุคลากรในโรงเรียนตลอดจนครอบครัวและชุมชน ให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ดูแลเอาใจใส่สุขภาพของตนเองและผู้อื่น ตัดสินใจและควบคุมสภาวะการณ์และสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพจะเห็นได้ว่า แนวคิดดังกล่าวก่อให้เกิดโอกาสในการพัฒนานโยบาย ระเบียบ และโครงสร้างการส่งเสริมสุขภาพทุกเรื่องที่โรงเรียนและชุมชนสามารถดำเนินการร่วมกัน การทำงานเป็นทีมโดยมีผู้นำที่เข้มแข็ง ทุกคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นและตกลงกันในเป้าหมายต่าง ๆ ภายใต้การผสมผสานแนวคิดของการพัฒนาด้านการศึกษาและด้านสุขภาพ ดังนี้

3.1 ขั้นตอนสู่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

การดำเนินงานเพื่อเป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพควรเกิดจากคณะครูและนักเรียน ได้เล็งถึงความสำคัญของการมีสุขภาพดี ตระหนักในความจำเป็นของการปลูกฝังพฤติกรรมที่ถูกต้องตั้งแต่เด็กและมุ่งมั่นที่จะให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลาง ของการพัฒนาความเป็นอยู่อย่างมีสุขภาพดีของทุกคนในชุมชน ซึ่งการดำเนินงานต้องการสนับสนุนอย่างกว้างขวางจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งในและนอกโรงเรียน ก้าวแรกที่สำคัญคือการชี้แจงให้ทุกฝ่ายได้รับทราบถึง ~~ความสำคัญของการมีสุขภาพดีและประโยชน์ที่จะได้รับ อันนำไปสู่การระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับ~~ การทำให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ จากผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง องค์กรท้องถิ่น ผู้นำหน่วยราชการในท้องถิ่น และเจ้าของธุรกิจชุมชน อาจเชิญชวนประชาชนทั่วไปมาร่วมประชุมอย่างไม่เป็นทางการ หรือพบปะหาโอกาสต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อเป็นการเรียกแรงสนับสนุนในการดำเนินงาน

3.2 การจัดตั้งคณะกรรมการการส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน

การดำเนินงานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพต้องมีความเข้มแข็งและต่อเนื่อง ควรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน ซึ่งอาจเป็นคณะกรรมการที่สรรหากลุ่มบุคคลที่สนใจงานส่งเสริมสุขภาพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนและสมาชิกในชุมชน เพื่อพิจารณาแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน ซึ่งควรประกอบด้วยผู้บริหาร ครูและ

บุคลากรอื่นในโรงเรียน นักเรียน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กรในท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ สาธารณสุขในท้องถิ่น

3.3 การจัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาชุมชน

คณะกรรมการโรงเรียนควรสรรหาและแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาในพื้นที่ โรงเรียนตั้งอยู่ เพื่อทำการเผยแพร่ข่าวสารด้านสุขภาพ การจัดหาทรัพยากรสนับสนุน ปรับปรุง การบริการสุขภาพ การผลักดันให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างโรงเรียนผู้ปกครอง และผู้นำต่าง ๆ ในชุมชนหลังจากนั้นจึงขอเชิญร่วมประชุมหรือหาโอกาสออกไปพบปะเพื่อแจ้งให้ทราบถึง วัตถุประสงค์คัดเลือกผู้สมัครใจที่จะเข้าร่วมโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และดำเนินการ แต่งตั้งต่อไป

3.4 การพัฒนาเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

กรมอนามัย (2547 : 5-14) กล่าวว่า ชุมชนโรงเรียนจะเรียนรู้ซึ่งกันและกัน โรงเรียนมีวัตถุประสงค์คล้ายกัน สามารถให้การสนับสนุนเพื่อกระตุ้น และผลักดันการทำงานซึ่ง กันและกันปฏิสัมพันธ์ซึ่งได้ผลเหล่านี้สามารถใช้กับกลุ่มผู้ปกครอง ครู นักเรียน และองค์กรต่าง ๆ ที่ให้การสนับสนุน ซึ่งองค์กรและบุคคลที่มีส่วนร่วมให้การสนับสนุนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ก็จะได้ประโยชน์จากการเข้าร่วมเครือข่าย ซึ่งจะเป็นเวทีให้การแลกเปลี่ยนข่าวสาร ประสบการณ์ และทรัพยากรหากเครือข่ายรับการสนับสนุนโดยหน่วยงานประสานงานและหน่วยงานที่ สนับสนุนทรัพยากรอย่างเหมาะสม จะสามารถเป็นศูนย์รวมของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในระดับ จังหวัดหรือสูงกว่านั้นได้เป็นอย่างดี เครือข่ายเหล่านี้จะสามารถเชื่อมโยงกับ เครือข่ายอื่น ๆ ใน ระดับชาติ ทำให้เกิดการพัฒนาย่างต่อเนื่องภายใต้แนวคิดโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ด้วยการ รวบรวมประสบการณ์ของสมาชิก

สรุปได้ว่าโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพเป็นจุดเริ่มต้นของความอยู่อย่างมีสุขภาพดีไม่ เพียงแต่นักเรียนเท่านั้น แต่เพื่อชุมชนทั้งหมด โรงเรียนทุกแห่งสามารถพัฒนาให้เป็นโรงเรียน ส่งเสริมสุขภาพได้ หากปรับแนวคิดด้านการศึกษาและแนวทางด้านการบริหารจัดการประสาน กับสังคมภายนอกให้มากขึ้น โดยอาศัยความรู้และศักยภาพของแต่ละท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งมุ่งสู่ ~~ทางเลือกสำคัญของการพัฒนาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพและตรงกับองค์กรของแต่ละท้องถิ่น~~

4. องค์ประกอบของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

กรมอนามัย (2547 : 17-53) กล่าวถึงองค์ประกอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพทั้ง 10 ประการ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มหนึ่งเป็นองค์ประกอบด้านกระบวนการ ซึ่งเป็น ส่วนสำคัญที่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพทั้งปวงจะขาดเสียมิได้ ได้แก่ นโยบายของโรงเรียนและการ บริหารจัดการในโรงเรียนอีกกลุ่มหนึ่งเป็นองค์ประกอบด้านการส่งเสริมสุขภาพอันเป็นส่วนที่ช่วย ให้การดูแล ส่งเสริมสุขภาพเด็ก และบุคลากร มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ได้แก่ บริการอนามัย โรงเรียน สุขศึกษาในโรงเรียน โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย การออกกำลังกาย กีฬา และ นันทนาการ การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม การจัดสิ่งแวดล้อม ในโรงเรียนที่เอื้อต่อ สุขภาพ การส่งเสริม สุขภาพบุคลากรในโรงเรียน โดยมีโครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ทำหน้าที่เป็นฐานรองรับองค์ประกอบอื่น ๆ อันเป็นแนวคิดสำคัญที่มุ่งให้โรงเรียนและชุมชน

ร่วมกันทำงาน เพื่อให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่ยั่งยืน โดยในแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 นโยบายของโรงเรียน หมายถึง ข้อความที่กำหนดทิศทางการดำเนินงานด้านส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อกิจกรรมและการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการส่งเสริมสุขภาพ วัตถุประสงค์เพื่อให้โรงเรียนมีนโยบาย ด้านส่งเสริมสุขภาพที่เกิดจากความเห็นชอบของบุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกโรงเรียน และเป็นเครื่องนำทางการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบทำให้การดำเนินงานมีความเข้มข้นและชัดเจน องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 2 ส่วนหลักที่ต้องดำเนินการได้แก่

1.1 การกำหนดนโยบายส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน

1.2 การถ่ายทอดนโยบายสู่การปฏิบัติ

องค์ประกอบที่ 2 การบริหารจัดการในโรงเรียน หมายถึง การจัดองค์กรและระบบบริหารงานเพื่อให้การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพ ในโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความต่อเนื่อง วัตถุประสงค์เพื่อให้โรงเรียนมีการบริหารจัดการโครงการส่งเสริมสุขภาพอย่างเป็นระบบในด้าน การวางแผนโครงการ การจัดองค์กร การนิเทศ ติดตาม และการประเมินผลภายใต้การเชื่อมโยงประสานงานระหว่างบุคคลต่าง ๆ ที่รับบทบาทหน้าที่ชัดเจนทั้งของตนและภาคีต่าง ๆ ในชุมชนโรงเรียน องค์ประกอบนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการจัดการต่าง ๆ ในโรงเรียนที่นำไปสู่การดำเนินงานด้านส่งเสริมสุขภาพ มีแนวทางดำเนินงานหลัก ๆ 3 เรื่อง ได้แก่

2.1 การจัดทำแผน และ โครงการส่งเสริมสุขภาพ

2.2 การจัดองค์กรรองรับแผนงาน และ โครงการส่งเสริมสุขภาพ

2.3 การนิเทศ ติดตามและประเมินผล

องค์ประกอบที่ 3 โครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน หมายถึง โครงการหรือกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ดำเนินการร่วมกัน ระหว่างโรงเรียนผู้ปกครอง และสมาชิกของชุมชน วัตถุประสงค์เพื่อให้โรงเรียนได้มีการดำเนินโครงการ หรือกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพร่วมกับภาคีต่าง ๆ ในชุมชนตั้งแต่เริ่มวิเคราะห์สภาพและสาเหตุของปัญหา ร่วมวางแผนในการดำเนินงานร่วมส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน อาจแบ่งการดำเนินงานได้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรก โครงการ และกิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้ โดยการมีส่วนร่วมของบุคลากรผู้เกี่ยวข้องภายในโรงเรียนเอง-ประเภทที่สอง โครงการ และกิจกรรมที่สามารถ บูรณาการเข้าไปในหลักสูตรหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน บุคลากร มีความสมบูรณ์ครบถ้วน ได้แก่ บริการอนามัยโรงเรียน สุขศึกษา ในโรงเรียน โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย การออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ การให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางสังคม การจัดสิ่งแวดล้อม ในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพ การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียน โดยมีโครงการร่วมระหว่างโรงเรียนและชุมชน ทาหน้าที่เป็นฐานรองรับองค์ประกอบอื่น ๆ อันเป็นแนวคิดสำคัญที่มุ่งให้โรงเรียนและชุมชนร่วมกันทำงาน เพื่อให้เป็นโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่ยั่งยืน

องค์ประกอบที่ 4 การจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพหมายถึง การจัดการควบคุมดูแล ปรับปรุงภาวะต่าง ๆ และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนให้อยู่ในสภาพที่ถูกสุขลักษณะเอื้อต่อการเรียนรู้ส่งเสริมสุขภาพกาย จิตใจ และสังคม รวมถึงการป้องกัน โรคและอันตรายที่อาจเกิดขึ้นทั้งต่อนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน วัตถุประสงค์

4.1 เพื่อให้สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนเป็นไปตามมาตรฐานสุขภาพสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

4.2 เพื่อกำหนดมาตรการควบคุมดูแล สิ่งแวดล้อมของโรงเรียนให้อเอื้อต่อการเรียนรู้ส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิตของนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน หลักที่ต้องดำเนินการได้แก่

4.2.1 การจัดการ ควบคุม ดูแล ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทางกายภาพให้ถูกสุขลักษณะ

4.2.2 การจัดสิ่งแวดล้อมทางสังคมในโรงเรียน ที่มีผลต่อสุขภาพจิตของนักเรียนและบุคลากร

องค์ประกอบที่ 5 บริการอนามัยโรงเรียนหมายถึง การที่โรงเรียนจัดให้มีบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับนักเรียนทุกคน ได้แก่ การเฝ้าระวังภาวะสุขภาพ การตรวจสุขภาพและการรักษาพยาบาลเบื้องต้นในโรงเรียน วัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนได้รับการตรวจสุขภาพ การเฝ้าระวังองค์ประกอบนี้ประกอบด้วย 3 ส่วนหลักที่ต้องดำเนินการ ได้แก่

5.1 การตรวจสุขภาพนักเรียน

5.2 การเฝ้าระวังภาวะสุขภาพ

5.3 การจัดบริการรักษาพยาบาลเบื้องต้น

องค์ประกอบที่ 6 สุขศึกษาในโรงเรียน หมายถึง การที่โรงเรียนจัดกิจกรรมสุขศึกษาทั้งในหลักสูตรการศึกษาและผ่านทางกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อมุ่งให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และมีการฝึกปฏิบัติที่นำไปสู่การมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมต่อการมีสุขภาพที่ดี

วัตถุประสงค์

6.1 เพื่อให้เด็กวัยเรียนและเยาวชน มีทักษะสุขภาพ (Health Skills) และทักษะชีวิต (Life Skills)

6.2 เพื่อให้เด็กวัยเรียนและเยาวชน มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสมติดตัวไปสู่วัยผู้ใหญ่แนวทางการดำเนินงานในองค์ประกอบนี้มี 2 ส่วน คือการให้ความรู้และสร้างเสริมเจตคติตามสุขบัญญัติแห่งชาติ และการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เกิดทักษะที่จำเป็นซึ่งสอดคล้องกับสุขบัญญัติแห่งชาติ

องค์ประกอบที่ 7 โภชนาการและอาหารที่ปลอดภัย หมายถึง การส่งเสริมให้นักเรียนมีภาวะ การเจริญเติบโตสมวัย โดยจัดให้มีอาหารที่มีคุณค่าต่อสุขภาพ สะอาด ปลอดภัยให้กับ นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน

วัตถุประสงค์

7.1 เพื่อให้มีการเฝ้าระวังป้องกัน และแก้ไขปัญหาด้านโภชนาการ เช่น โรคขาดโปรตีนและพลังงาน โรคอ้วนโรคขาดสารไอโอดีน โรคโลหิตจางจากการขาดธาตุเหล็ก

7.2 เพื่อให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน มีอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ และมีความปลอดภัยในการบริโภค

7.3 เพื่อให้มีสถานที่ รับประทานอาหาร ปรงอาหารและ จำหน่ายอาหารที่ สุขลักษณะองค์ประกอบนี้ประกอบด้วยการดำ เนินงานที่สำคัญ 2 เรื่อง ได้แก่ โภชนาการในโรงเรียน การสุขาภิบาลอาหาร ซึ่งการสุขาภิบาลอาหารสามารถดำ เนินการให้ครอบคลุมเรื่อง ความปลอดภัยของอาหารได้ด้วย

องค์ประกอบที่ 8 การออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ หมายถึง การส่งเสริม สนับสนุนให้นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนมีการออกกำลังกาย เพื่อสุขภาพ โดยการจัดสถานที่ อุปกรณ์ และกิจกรรมการออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชน เข้ามาใช้สถานที่และอุปกรณ์หรือเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นตามความเหมาะสม

วัตถุประสงค์

8.1 เพื่อให้มีสถานที่ อุปกรณ์ รวมทั้งกิจกรรมออกกำลังกาย กีฬา และ นันทนาการ อย่างเหมาะสม

8.2 เพื่อส่งเสริมให้เกิดชมรม ชุมนุม กลุ่มออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการขึ้น ในโรงเรียน

8.3 เพื่อดำเนินการให้นักเรียนทุกคน มีสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐาน ดำเนินงานในองค์ประกอบนี้ประกอบด้วยแนวทางหลัก 2 ส่วน คือ

8.3.1 การจัดสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการ สำหรับนักเรียน บุคลากรในโรงเรียน และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยใช้กิจกรรมออกกำลังกาย กีฬา และนันทนาการเป็นต้น

8.3.2 การพัฒนาสมรรถภาพร่างกาย

องค์ประกอบที่ 9 การให้คำปรึกษาและส่งเสริมสุขภาพสังคม หมายถึง รวมบริการให้

คำปรึกษา แนะนำ และช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา สุขภาพกาย สุขภาพจิต และภาวะเสี่ยง รวมทั้งพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียน วัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนที่มีปัญหาได้รับการช่วยเหลือจาก ระบบบริการของโรงเรียน โดยความร่วมมือของครู เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและผู้เกี่ยวข้องในชุมชน

องค์ประกอบที่ 10 การส่งเสริมสุขภาพบุคลากรในโรงเรียนหมายถึง การจัดกิจกรรม ต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนมีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ส่งผลดีต่อ สุขภาพของตนเองและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนในโรงเรียนวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคลากรทุกคน ในโรงเรียนมีการประเมินสุขภาพ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อสุขภาพ และมีส่วนร่วมในการ ดำ เนินงานส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนและชุมชน องค์ประกอบนี้มุ่งที่จะส่งเสริมให้บุคลากรทุกคน ในโรงเรียน มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องสุขภาพ และมีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับ เรื่องสุขภาพในโรงเรียน โดยให้ความสำคัญอย่างมากกับการสูบ

บุหรี และการตีมีเครื่องตีแมลงกอล ในโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้นักเรียนเห็นตัวอย่าง พฤติกรรมเสี่ยงเรื่องสุขภาพและเพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสุขภาพผู้ไม่สูบบุหรี่ พ.ศ. 2535 ที่กำหนดให้โรงเรียนเป็นสถานที่ห้ามสูบบุหรี่

4. ประโยชน์ของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ

นงนุช มิควาท (2544 : 10) กล่าวว่า โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมสุขศึกษา มาช้านานแล้ว แต่อาจจำกัดอยู่เพียงการเรียนรู้ตามหลักสูตรเท่านั้น ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อบัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อการหล่อหลอมและการพัฒนาสุขภาพของนักเรียน ดังนี้

1. นำรูปแบบของสุขภาพแบบองค์รวมมาใช้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างร่างกาย จิตใจสังคมและสิ่งแวดล้อม
2. เชิญชวนให้ครอบครัวมีส่วนร่วม ในการพัฒนาทักษะและความรู้ด้านสุขภาพแก่ บุตรหลานของท่าน
3. กล่าวถึงความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ที่ส่งผลต่อสุขภาพของ นักเรียนเช่น อากาศ สุขาภิบาล น้ำ สะอาด และสิ่งแวดล้อม
4. ให้ความสำคัญกับสภาพสังคมในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้ความสำคัญที่ดี และสภาวะอารมณ์ที่ดีของเด็กนักเรียน
5. เป็นตัวเชื่อมระหว่างบริการสุขภาพในพื้นที่กับโรงเรียน เพื่อดำเนินการกับ ปัญหาสุขภาพเฉพาะเรื่อง เช่น การตรวจพยาธิ โรคติดเชื้อ การทดสอบสายตา และความเครียด
6. เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่สำหรับการเรียนในหลักสูตร เพื่อพัฒนา ทักษะและความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ
7. ทำให้เกิดความเสมอภาค ทางเพศด้านการศึกษาและสุขภาพ ด้วยการเพิ่ม ความสามารถในการดูแลสุขภาพของสตรี ให้สิ่งแวดล้อมที่ดีในการทำงานสำหรับครู
8. ทำให้โรงเรียนและชุมชนได้ร่วมกันทำงานเพื่อประโยชน์ต่อสุขภาพของนักเรียน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สมชาย สุขสมศักดิ์ (2548 : 58-59) ได้ศึกษาผลประเมินเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ ระดับทองของโรงเรียนวัดเจ็ดเปดรี้ว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรสาคร ผลการศึกษาพบว่า การส่งเสริมสุขภาพระดับทองของโรงเรียนวัดเจ็ดเปดรี้ว ทั้งภาพรวมและทุก องค์ประกอบอยู่ในระดับมาก 1) ด้านบริบท โรงเรียนมีการกำหนดนโยบายชัดเจน ซึ่งสอดคล้อง กับ หลักการและวัตถุประสงค์ของโครงการ การดำเนินการจัดกิจกรรมให้กับนักเรียนมีความ เหมาะสมสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง 2) ด้านปัจจัยนำเข้า โรงเรียนมีการดำเนินการตามแผนมี การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมีงบประมาณเพียงพอ ผู้ปกครองให้ความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง 3) ด้านกระบวนการ โรงเรียนมีการประชุมวางแผนและแต่งตั้งครู ผู้รับผิดชอบอย่างเหมาะสม ผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม มีการประสานงาน กับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง และ 4) ด้านผลผลิต นักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีความ

พึงพอใจในรูปแบบของกิจกรรมในระดับมาก เพราะเห็นว่าโครงการมีประโยชน์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

สดศรี คงชนะ (2548 : 56-57) ได้ศึกษาผลการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา ก้าวไกลเพชร เขต 1 ผลการศึกษาพบว่า

1. ผลการประเมินปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในการดำเนินโครงการ พบว่า คณะกรรมการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับอำเภอ ระดับตำบลมีความเหมาะสม มีความเหมาะสมคณะกรรมการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับจังหวัด วัสดุอุปกรณ์ และงบประมาณไม่มีความเหมาะสม

2. ผลการประเมินด้านกระบวนการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพพบว่าการประสานงาน การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ การดำเนินงานตามแผนและโครงการที่กำหนด อยู่ในระดับมาก การสร้างเครือข่ายโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ อยู่ในระดับปานกลาง

3. ผลการประเมินผลผลิต ของดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ พบว่า สภาวะสุขภาพผ่านเกณฑ์การประเมิน แนวทางการดำเนินงานได้แก่ 1) จัดประชุมเชิงปฏิบัติการแก่คณะกรรมการดำเนินงานอย่างน้อยปี ละ 2 ครั้ง เพื่อร่วมวางแผนการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ ทำแผนปฏิบัติงานโครงการอย่างละเอียด ระบุ กิจกรรม เวลา งบประมาณ และ ผู้รับผิดชอบให้ชัดเจน และงบประมาณในการดำเนินงานควรสนับสนุนให้เพียงพอ 2) คณะกรรมการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับอำเภอ ควรประกอบด้วยบุคลากรที่มาจากโรงเรียนที่ได้มาตรฐานโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพระดับทอง 3) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดำเนินงาน และ 4) คณะกรรมการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ควรร่วมวิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมแก้ไขพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และทำแผนปฏิบัติการดำเนินงานอย่างละเอียด ระบุ กิจกรรม เวลา งบประมาณ ผู้รับผิดชอบให้ชัดเจน คณะกรรมการ การดำเนินงานทุกระดับควรมีส่วนร่วมในการจัดหางบประมาณในการดำเนินงาน จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้บริหารกระทรวงสาธารณสุข ควรอนุญาตให้ใช้งบประมาณส่งเสริมสุขภาพ และป้องกัน ของสถานอนามัยที่รับผิดชอบโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ และ 5) ผู้บริหารโรงเรียนมีความมุ่งมั่น ตั้งใจที่จะดำเนินงานและพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพให้ประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืนตลอดไป

ธิดา ฉิมพลี (2549 : 57) ได้ศึกษาผลการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ สังกัดสำนักงานการศึกษาศึกษาชลบุรี โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบจำลองซิปป์ (CIPP Model) ประเมินโครงการในด้านสภาวะแวดล้อม ด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต ผลการศึกษา พบว่า 1) ด้านสภาวะแวดล้อมเกี่ยวกับความเหมาะสมและสอดคล้องของ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ 2) ด้านปัจจัยนำเข้าเกี่ยวกับความเหมาะสมของ งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์บุคลากร และวิธีดำเนินการตามโครงการ มีความเหมาะสมโดยรวมอยู่ในระดับมาก 3) ด้านกระบวนการเกี่ยวกับความเหมาะสมกระบวนการดำเนินงานตามโครงการที่

ปฏิบัติจริงอยู่ในระดับมาก และ 4) ด้านผลผลิตหรือผลงานเกี่ยวกับความสอดคล้องของผลการดำเนินงานโครงการกับวัตถุประสงค์ของโครงการ ผลการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก

เกรียงศักดิ์ พานโคกสูง (2551 : 107 -113) ได้ศึกษาผลการประเมินโครงการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองคาย เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูอนามัยโรงเรียน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการดำเนินงานตามโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคายเขต 2 พบว่าผู้บริหาร ครูอนามัยโรงเรียน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขโดยรวมพบว่ามีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แนวทางปรับปรุงโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพผู้วิจัยนำเสนอเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ 1 ด้านคือด้านปัจจัยนำเข้า

พนัส กังกาหน (2551 : 138-140) ได้ศึกษาผลการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก เพื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านบริบท กระบวนการ และผลผลิต อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านปัจจัยอยู่ในระดับปานกลางการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจัดทำแนวทางยกระดับการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามุกดาหาร ไว้ 4 ด้าน คือด้านความพร้อมของแหล่งบริการสุขภาพ งบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์

ระวีวรรณ สุขอุดม (2551: 93) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัย พบว่า 1) การวิเคราะห์ วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดชลบุรี อยู่ในเกณฑ์จำนวน 14 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 87.50 2) ด้านปัจจัยพื้นฐานมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของโครงการ ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู ผู้รับผิดชอบโครงการ มีความสอดคล้อง โดยรวม อยู่ในระดับมาก 3) ด้านปัจจัยนำเข้าในการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้รับผิดชอบโครงการ มีความสอดคล้องโดยรวม อยู่ในระดับมาก 4) ด้านกระบวนการประเมินปฏิบัติระหว่างหน่วยงานต้นสังกัดกับโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และนักเรียน มีความสอดคล้องโดยรวม อยู่ในระดับมาก และ 5) ด้านผลผลิตของโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ มีการบรรลุวัตถุประสงค์ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา โดยบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้อย่างสมบูรณ์

อำพัน วัตกิ่ง (2550 : 107) ได้ศึกษาการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโรงเรียนสีคิ้ว “สวัสดีวิทยา” สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครราชสีมา เขต 4 ผลการศึกษาพบว่า 1) ด้านสภาวะแวดล้อม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมีความเห็นว่า สภาวะแวดล้อมโดยทั่วไปของโรงเรียนที่มีผลต่อการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) ด้านปัจจัยนำเข้า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครู และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีความเห็นว่าปัจจัยนำเข้าในการดำเนินงานของ

โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่ม ผู้ประเมิน ทุกกลุ่มมีความเห็นอยู่ในระดับมาก 3) ด้านกระบวนการ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครู และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีความเห็นว่าปัจจัยนำเข้าในการดำเนินงานของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ 4) ด้านผลผลิต คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ครู และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีความเห็นว่าปัจจัยนำเข้าในการดำเนินงานของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก

สุภาพร แซ่อึ้ง (2551 : 93-97) ได้ศึกษา การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพกลุ่มโรงเรียนเอกชนสามัญ อำเภอบางบาล จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่า ความพร้อมด้านปัจจัยพื้นฐานของโครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แนวทางการดำเนินงานและวัตถุประสงค์อยู่ในระดับมาก ผู้บริหารและครูมีความรู้เกี่ยวกับโครงการอยู่ในระดับปานกลาง และตระหนักต่อคุณค่าโครงการในระดับมาก การจัดสรรงบประมาณอยู่ในระดับมาก ความเหมาะสมของกระบวนการทำงานของโครงการอยู่ในระดับมากประสิทธิภาพโครงการอยู่ในระดับปานกลาง สุขนิสัยของนักเรียนอยู่ในระดับมาก นักเรียนมีน้ำหนักส่วนสูงผ่านเกณฑ์ สมรรถภาพทางกายของนักเรียนอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ สถิติการเจ็บป่วยของนักเรียนลดลง ปัญหาเกี่ยวกับโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่สำคัญคือ อุปกรณ์กีฬามีน้อยเครื่องเล่นในสนามเด็กเล่นไม่เพียงพอ นักเรียนไม่ค่อยได้รับการตรวจสุขภาพนักเรียนขาดความรู้และไม่ได้ตระหนักถึง

มนัส เปล่งวิทยา (2552 : 79-83) ได้ทำการวิจัยเรื่องการประเมินโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองขาม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 1 มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินโครงการด้านบริบท ปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการ และผลผลิต โดยใช้หลักการประเมินตามรูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) ผลการวิจัย พบว่า

1. การประเมินบริบทของโรงเรียนในด้านการปฏิรูปการเรียนรู้ ได้ข้อเพื่อนำมาหาค่าความต้องการจำเป็นในการพัฒนาโรงเรียน โดยคณะครูได้คัดเลือกให้โครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียน เป็นโครงการที่มีความต้องการจำเป็น เป็นลำดับแรก จึงได้จัดทำโครงการส่งเสริมสุขภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองขาม เพื่อให้เด็กนักเรียนมีสุขนิสัยและสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ ผลการประเมินความพร้อมในด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านวัตถุประสงค์และด้านแผนงาน และ โครงการ เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

3. การประเมินกระบวนการของโครงการ พบว่าการจัดการประชุมสัมมนาเพื่อวางแผนจัดทำนโยบายส่งเสริมสุขภาพนักเรียน การปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้สวยงาม ปลอดภัย และเป็นแหล่งความรู้ด้านสุขภาพ กิจกรรมการออกกำลังกาย การจัดบริการด้านสุขภาพอนามัยแก่นักเรียน และการจัดนิทรรศการส่งเสริมสุขภาพเผยแพร่สู่ชุมชน ทุกกิจกรรมดำเนินการอยู่ในระดับ ดี และผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนด

4. การประเมินผลผลิตตามวัตถุประสงค์ของโครงการ พบว่า นักเรียนมีภาวะทุโภชนาการลดลงร้อยละ 31.49 นักเรียนมีสุขภาพและร่างกายแข็งแรงเพิ่มขึ้นร้อยละ 46.66

โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมที่สวยงาม ปลอดภัยและเป็นแหล่งให้ความรู้ด้านสุขภาพร้อยละ 90.00 นักเรียนมีการออกกำลังกายและเล่นกีฬาร้อยละ 74.15 นักเรียนและบุคลากรมาใช้บริการด้านสุขภาพลดลงร้อยละ 34.23 นักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมนิทรรศการร้อยละ 84.83 ซึ่งทุกรายการผ่านเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้

ยุทธชัย ไตรราช (2552 : 115-119) ได้ศึกษาการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอทุ่งศรีอุดม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 5 โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมิน CIPP ใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านบริบท 2) ด้านปัจจัยพื้นฐาน 3) ด้านกระบวนการดำเนินงาน และ 4) ด้านผลผลิตโครงการ ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านบริบทการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก เมื่อเทียบกับเกณฑ์การดำเนินงานอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์
2. ด้านปัจจัยพื้นฐานการดำเนินงาน ด้านปัจจัยอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเทียบกับเกณฑ์การดำเนินงานอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์
3. ด้านกระบวนการดำเนินงาน ด้านกระบวนการอยู่ในระดับมาก เมื่อเทียบกับเกณฑ์การดำเนินงานด้านกระบวนการอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์เช่นเดียวกัน
4. ด้านผลผลิตการประเมินด้านผลผลิต การดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ผลผลิตโครงการเมื่อเทียบกับเกณฑ์อยู่ในระดับผ่านเกณฑ์อยู่ในระดับที่พอใช้ได้

กำจัต สุตโต (2553 : 76-79) ได้ศึกษาการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียนสังกัด เทศบาล จังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านบริบท โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพอยู่ในระดับมาก การกำหนดบทบาทวัตถุประสงค์มีความเป็นไปได้จริงตามแผนพัฒนาการศึกษาของเทศบาล ด้านปัจจัยนำเข้า โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพอยู่ในระดับมาก โรงเรียนมีห้องพยาบาลและเครื่องเวชภัณฑ์ดูแลการเจ็บป่วยเบื้องต้นอยู่ในระดับมาก รองลงมาคือ มีการกำหนดนโยบายและการวางแผนจัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม ด้านกระบวนการ ประชุมวางแผนเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องและการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพอย่างต่อเนื่อง รองลงมาคือ การแต่งตั้งคณะกรรมการและ การประเมินผลการประเมินโครงการที่มีต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมที่กำหนด ด้านผลผลิตโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด การปฐมพยาบาลเบื้องต้นเมื่อนักเรียนเจ็บป่วย และรองลงมาอยู่ในระดับมาก การเผยแพร่ข่าวสารและการควบคุมโรคที่มาตามฤดูได้อย่างทัน่วงที

แบบประเมินความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการบริการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในระดับมาก การจัดให้โรงเรียนเป็นเขตปลอดบุหรี่ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทุกชนิด และรองลงมา การให้ความรู้ในเรื่องรับประทานอาหารสุกใหม่ ๆ

การศึกษาแบบปฏิบัติที่ดีของโรงเรียนที่มีผลการประเมินสูงที่สุด ผู้วิจัย พบว่า ปัจจัยส่งเสริมต่อการพัฒนาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ คือ ภาวะผู้นำและความกระตือรือร้นของผู้บริหารความรู้สึกรับผิดชอบของโครงการและการทำงานเป็นทีมของผู้รับผิดชอบโครงการ การมีส่วนร่วมของชุมชนผู้ปกครองและนักเรียน การสนับสนุนและให้คำแนะนำของเจ้าหน้าที่

สาธารณสุข ทำให้โครงการประสบผลสำเร็จและนำมาสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบในด้านการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี

ชูชื่น พงษ์ดี (2553 : 100) ได้ศึกษา การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โรงเรียนราชดำริสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต 2. ผลการวิจัยพบว่า

- 1) ด้านบริบท (Context) พบว่า การประเมินความสอดคล้องของวัตถุประสงค์กับเป้าหมายของโครงการ การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อสุขภาพของนักเรียน และความต้องการของบุคลากรจากการดำเนินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ความคิดเห็นโดยรวม อยู่ในระดับมาก
- 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) พบว่า การประเมินความพร้อมของวิธีการดำเนินการกับงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และสมรรถภาพบุคลากรที่สนับสนุนการดำเนินงานของโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ความคิดเห็นโดยรวม อยู่ในระดับมาก
- 3) ด้านกระบวนการ (Process) พบว่า การประเมินการควบคุมการบริหารโครงการเกี่ยวกับการวิเคราะห์ความคุ้มค่าของการใช้ทรัพยากร การดำเนินโครงการ และการตรวจสอบโครงการ ความคิดเห็นโดยรวม อยู่ในระดับมาก
- 4) ด้านผลผลิต (Product) พบว่า ความสำเร็จของการดำเนินโครงการ 4.1) การดำเนินโครงการตามเกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ จำนวน 10 องค์ประกอบ ความคิดเห็นโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด และ 4.2) ผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment : HIA) ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ประกอบด้วย การมีสุขภาพดี (ดี) การดูแลสุขภาพ (เก่ง) และการมีความสุข (สุข) ความคิดเห็นโดยรวม อยู่ในระดับมากที่สุด

2. งานวิจัยต่างประเทศ

พาร์สัน สเตียร์ และโทมัส (Parson, Stear, and Thomas. 1996 : 311) ศึกษาโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในยุโรป : รูปแบบการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและการประเมินผล พบว่างานวิจัยฉบับนี้นำเสนอรูปแบบองค์กรรมของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพและรูปแบบกรอบแนวคิดสำหรับการประเมินผลกรอบแนวคิดที่กว้างขวาง การยอมรับแนวคิดของการจัดตั้งระดับชาติที่ซึ่งโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพได้รับการพัฒนาและพรรณนาความตั้งใจ เพื่อที่จะเน้นให้บริบทและกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ รูปแบบของแนวความคิดได้ถูกประยุกต์สู่โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพแห่งเครือข่ายยุโรป (European Network of Health Promotion Schools : ENHPS) ที่ซึ่งเป็นแรงผลักดันที่มีความสัมพันธ์ กับนวัตกรรม แต่การปฏิบัติในวิธีที่แตกต่าง และความแตกต่างของระดับความหนักแน่น งานวิจัยได้เสนอแนะการเข้าถึงการเลือกสู่การประเมินซึ่งจะใช้เฉพาะกลุ่มผู้อ่านและความต้องการตัดสินใจเท่านั้น

เดนเมน และคณะ (Denmen et al. 1999 : 165 – 176) ได้ศึกษาการบริหารและจัดการส่งเสริมสุขภาพ : การสำร็จนโยบายของโรงเรียนใน Nottinghamshire พบว่าการสำรวจทางไปรษณีย์ของสุขภาพ และความสัมพันธ์ของนโยบายใน Nottinghamshire การคงทนถาวรของสถานะของโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนอนุบาล ในปี 1995 อัตราการตอบกลับร้อยละ 82 ร้อยละ 58 ของโรงเรียนที่มีนโยบายด้านสุขภาพหรือกระบวนการครูที่สอนมีความสัมพันธ์ในกระบวนการให้คำปรึกษา สิ่งที่สำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับงานที่ไม่ใช่การสอน

ผู้ปกครองและเด็กนักเรียน มีเพียงเล็กน้อย โรงเรียนอนุบาลโดยปกติเริ่มต้นเพียงเล็กน้อย มีการพัฒนาตามนโยบายน้อยกว่าโรงเรียนประถมศึกษา ดูเหมือนว่าพวกเขาต้องออกแบบบุคคลในส่วนของงานสุขศึกษาและความสามารถในการทำงาน และการปรับเปลี่ยนฐานะการเงินน้อยลง โรงเรียนได้รายงานความยากในการจัดการพัฒนาของงานสุขศึกษา แต่อย่างไรก็ตามพวกเขากำลังพัฒนาในส่วนของนโยบาย เขียนแนวทางและวิธีการที่มีผลต่อแนวคิดของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ผู้เชี่ยวชาญด้านการส่งเสริมสุขภาพได้มีส่วนในการให้อำนาจในการศึกษา เป็นพื้นฐานที่ดีต่อการสร้างลักษณะของการเปลี่ยนแปลงสถานะของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของประเทศ

แมคบริด และมิดฟอร์ด (McBride and Midford. 1999 : 220) การสนับสนุนโรงเรียนสู่การส่งเสริมสุขภาพ : ผลกระทบของโครงการสุขภาพในโรงเรียนในออสเตรเลียตะวันตก 1992-1995 พบว่า โครงการสุขภาพในโรงเรียนในออสเตรเลียตะวันตก (WASH) ได้ดำเนินโปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพเป็นระยะเวลา 4 ปี (1992 - 1995) โปรแกรม สุขศึกษา ช่วยให้กลุ่มโรงเรียนประสบความสำเร็จในการพัฒนาโปรแกรมการส่งเสริมสุขภาพ โครงการ WASH (Water and Sanitation for Health) จัดทำโดยเลือกโรงเรียนและการตอบสนองถึงการตระหนักในสุขภาพนักเรียน งานวิจัยฉบับนี้ได้เสนอผลกระทบของโครงการ WASH ข้อมูลของโรงเรียนที่มีผลกระทบมีด้วยกัน 24 กลุ่ม ตัวแปรใน 2 เรื่อง ปัจจัยในการบริหารใช้วิธี 2 วิธี คือ Logistic Regression ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นทิศทางของการเปลี่ยนแปลง และ Linear Regression ซึ่งชี้ให้เห็นปริมาณของการเปลี่ยนแปลง ผลการดำเนินงานในโรงเรียนดังกล่าวมีความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาความรู้ความเข้าใจของครูและบุคลากรในการส่งเสริมสุขภาพและแหล่งงบประมาณเพื่อที่จะสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียน

บูธ และแซมดัล (Booth and Samdal. 1997: 365 - 700) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพในประเทศออสเตรเลียผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนที่เป็นตัวแทนในการศึกษาได้เอาใจใส่ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และเยาวชนส่วนใหญ่ร่วมมือกับโรงเรียน และบุคลากรทางการศึกษาจะอยู่ในพื้นที่ และโรงเรียนส่วนใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีการจัดโอกาสให้เด็กได้มีการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการมีวิถีชีวิตที่ส่งเสริมสุขภาพ (Healthy Life Style) การดำเนินการในลักษณะนี้นำไปสู่รูปแบบ "โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ" ซึ่งเป็นแนวทางของการมองสุขภาพแบบองค์รวม หลักของการเสมอภาค และการสร้างความเข้มแข็ง ถึงกระนั้นก็มีความแตกต่างในแนวคิดของรูปแบบองค์ประกอบสำคัญ คือ รูปแบบของหลักสูตร บรรยากาศทางสังคม สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ นโยบายและการปฏิบัติของโรงเรียน การจัดบริการสุขภาพของโรงเรียน และความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน รูปแบบต่าง ๆ ของโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพมีความเบ็ดเสร็จ มีการจัดการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนอย่างมีระบบ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปได้มีการศึกษาในประเทศออสเตรเลียอยู่บ้าง ซึ่งพยายามอธิบายความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับรูปแบบหรือการประเมินกิจกรรมที่ได้ดำเนินไปในการศึกษา (Interventions) แต่แนวความคิดและการดำเนินการในโรงเรียนได้ก้าวหน้าไปกว่าการศึกษาและเครื่องมือประเมินมากแล้ว จึงมีความจำเป็นที่สร้างเครื่องมือในการศึกษาที่ถูกต้องมากอย่างรวดเร็ว เพื่อสนับสนุนการพัฒนาและการดำเนินการรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพในโรงเรียนให้บรรลุอย่างมีประสิทธิภาพ

โรวเวล และมาร์ติน (Howell, and Martin. 1998 : 433 - 441) ได้ประเมินผล รูปแบบของการบริการสุขภาพในโรงเรียน เพื่อเปรียบเทียบความจำเป็นระหว่างนโยบายของรัฐ เวอร์จิเนียกับนโยบายอื่น ๆ ของผู้บริหารสุขภาพในโรงเรียน ข้อเสนอแนะของผู้ประกอบอาชีพ นิญ ละครื่องมือในโรงเรียนของท้องถิ่นโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับนโยบายการจัดโครงการ สุขภาพในโรงเรียน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นอาจารย์ใหญ่ และอาจารย์สุขศึกษาจากโรงเรียน 74 แห่ง ในรัฐเวอร์จิเนีย นำข้อมูลมาคำนวณหาค่าร้อยละ พบว่า ลักษณะสำคัญและโครงสร้างของ ความเข้าใจโครงการบริการสุขภาพในโรงเรียนควรได้เรียนเกี่ยวกับการบริหารสุขภาพในโรงเรียน ควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับโครงการสุขภาพแก่ครูผู้บริหารโรงเรียน พยาบาลประจำโรงเรียน แพทย์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เอนเดอร์ สเต็ด , รูเลีย ไมล์ และ เคน สเตีย. (Andrew Steaevs, Ruairidh milne and Ken Stein. 1999 ; 3 : 22) ได้ศึกษา โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพและการส่งเสริมสุขภาพใน โรงเรียน : การศึกษา 2 ระบบ ผลการวิจัย พบว่า การประเมินประสิทธิภาพของการใช้โรงเรียน เป็นฐานในการส่งเสริมสุขภาพโดยระบบส่งผ่าน ได้แก่ 1) วิธีการส่งเสริมสุขภาพอย่างมีระบบ 2) การศึกษาผลการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนต่าง ๆ ในด้านอาหาร การออกกำลังกาย ความปลอดภัย จิตวิทยาด้านความเสี่ยงต่อสุขภาพ สุขภาพทางเพศ สุขภาพอนามัยตนเอง สิ่งแวดล้อม และการศึกษาชีวิตครอบครัว 3) ตัวบ่งชี้ควรได้รับการวิจัยเพิ่มเติม 4) เสนอแนะ การปฏิบัติในสหราชอาณาจักร สิ่งที่พบในการวิจัยสามารถทำได้

วิน ไวท์แมน และคณะ (Vince Whitman. et. al. 2009 : 3 - 5) ได้ศึกษา กรณีศึกษาโรงเรียนสนับสนุนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ผลการวิจัย พบว่า การให้การสนับสนุน โรงเรียนส่งเสริมสุขภาพที่มีอยู่ทั่วโลกในขณะนี้ช่วยส่งเสริมให้ประชากรทุกคนในโลกมีสุขภาพดี สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีประสิทธิภาพในการพัฒนาตนเอง มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีผลการเรียน มีสุขนิสัยดี และสามารถเลือกอาชีพได้ตามความถนัด แต่ในปัจจุบัน โรงเรียนสนับสนุนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ พบเฉพาะโรงเรียนในเมืองหลวงเท่านั้นยังไม่ ครอบคลุมทุกพื้นที่ ดังนั้นโรงเรียนต้องให้การสนับสนุนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ โดยให้ครอบคลุม ทุกโรงเรียน ทุกหน่วยงาน และทุกประเทศในโลก ส่งเสริมให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการสนับสนุน และมีความตระหนักในความสำคัญของการสนับสนุนโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพด้วยการออกกำลังกาย ในสวนสาธารณะ สร้างความสัมพันธ์สุขภาพเกี่ยวกับอาชีพ และสังคมวิทยา จากงานวิจัย ตามที่กล่าวมาข้างต้นกล่าวโดยสรุปได้ว่า งานวิจัยในต่างประเทศเป็นการศึกษาพฤติกรรมส่งเสริม สุขภาพ พบว่า การประเมินประสิทธิภาพจากการใช้โรงเรียนเป็นฐานในการส่งเสริมสุขภาพโดย ระบบส่งผ่าน ได้แก่ 1) วิธีการส่งเสริมสุขภาพอย่างมีระบบ 2) การศึกษาผลการดำเนินงานที่มี ประสิทธิภาพของโรงเรียนต่าง ๆ ในด้านอาหาร การออกกำลังกาย ความปลอดภัยจิตวิทยา ด้านความเสี่ยงต่อสุขภาพ สุขภาพทางเพศ สุขภาพอนามัยตนเอง สิ่งแวดล้อม และการศึกษาชีวิต ครอบครัว 3) ตัวบ่งชี้ควรได้รับการวิจัยเพิ่มเติม และ 4) เสนอแนะการปฏิบัติใน สหราชอาณาจักรจากเอกสารและงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ พบว่า ยังมีปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่เกิดขึ้น ใน

ระหว่างดำเนินโครงการ และเมื่อมีการประเมินโครงการแล้วยังพบข้อบกพร่องหลายประการ โดยพบส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับเรื่องของนโยบาย การขาดงบประมาณสนับสนุน การให้ความร่วมมือ ยังไม่ดีเท่าที่ควร

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงทำการศึกษารูปแบบการประเมินโครงการตามแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ นำมาทดลองใช้อย่างหลากหลายรูปแบบ ผลสรุปพบว่า รูปแบบ การประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ ที่เหมาะสมที่สุดกับโรงเรียนราชดำริ คือ รูปแบบ การประเมินแบบซีปปี้ (CIPP Model) ตามแนวความคิดของสตัฟเฟิลบีม เนื่องจากรูปแบบการ ประเมินแบบซีปปี้(CIPP Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่เข้าใจง่าย สะดวกในการนำมาใช้ในการ ตัดสินใจว่า มีเป้าหมาย มีเกณฑ์การประเมินโครงการที่ชัดเจน ทำให้ทราบถึงผลที่กำหนดไว้ ว่าประสบความสำเร็จหรือมีความก้าวหน้าเพียงใด เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลหรือแนวทางในการ ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการต่อไป ผู้วิจัยเลือกการประเมินรูปแบบซีปปี้ (CIPP Model) ใช้ ในการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพของโรงเรียน โนนสีดาวิทยา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีขอบข่ายการประเมินโครงการที่ครอบคลุม ตามประเด็น 4 ด้าน ได้แก่ การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) การประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) โดยมีคำย่อว่า CIPP Model ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ผู้บริหารโรงเรียนทราบ ถึงผลการดำเนินโครงการสามารถนำไปเป็นข้อมูลในการพิจารณาตัดสินใจ ปรับปรุง และพัฒนา โครงการโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามเป้าหมายและผลที่คาดหวัง ได้อย่างมี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเกณฑ์มาตรฐานการประเมินโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ